

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, raekoda

Ilmub 10 korda aastas

:: :: ::

Hind 25 senti

Nr. 8|9

November

1928

Sisu: II E. Omavalitsustegelaste kongress. — Kongressi resolutsioonid. — *A. Uuesson*. Aruanne I omavalitsustegelaste kongressi otsuste täitmisest. — *F. Suit*. Omavalitsuste praegune seisukord, nende tulud ja kohustused. — *V. Luik*. Hoolekandeseaduse teostamine ja selle muutmise põhimõtted. — *A. Maramaa*. Keskvallitsuste ja omavalitsuste vaherkord. — *L. Sepp*. Korteriküsimuse lahendamise rahanduslik külg. — *M. Martina*. Parema elamisviisi ehk elukorterite propoganda. — Dr. Borman'i aruanne. — Viini linna omavalitsusest.

II Eesti Omavalitsustegelaste kongress

peeri Tallinnas, 10. ja 11. novembril s. a. Osavõtjate poolest kongress kujunes õige perekaks, — sellest võtsid hääleõiguslike liikmetena osa 263 saadikut, neist linnadest 105, alevitest 17, maavalitsustest 46 ja vallavalitsustest 97.

Kongress avati 10. novembril kell 12 Estoonia sinises saalis Riigivanema, Valitsuse ja riigikogu esindajate juuresolekul. Kongressist võtsid külalistena osa ka Soome Maakogukondade liidu esindajad.

Tervitades Tallinna linnavalitsuse nimel kokkütulnuid, Tallinna linnapea A. Uesson tuletas meele, et kongressi päivi võiks nimetada juubelipäiviks, sest just kümne aasta eest, 12. nov. 1918., Tallinna linna seaduslikul valitsusel avanes Saksa okupatsioonivõimude lahkumisel võimalus asuda uuesti linna valitsemisele.

Kongressi avas Linnadeliidu ja Maavalitsuse liidu nimel viimase esimees H. Lauri.

Kongressi tervitas Vabariigi Valitsuse nimel Riigivanem J. Tõnisson, toonitades kohalikkude omavalitsuste tähtsust demokraatliku riigikorra tugekena. Isiklikult ja Valitsuse juhina mitte pooldades omavalitsuse mõtte piiramist, avaldab usku, et Valitsus ja omavalitsus peavad tegutsema rahva tahte alusel.

Rahvariikluse kujundamisel omavalitsused olgu elujõulised, mitte teovõimetud, seks olgu võimupiirid riigi ja omavalitsuste vahel kooskõlastatud. Rahva tahte täitjad olgu koondatud ja tegutsegu kooskõlas. Kongress peaks rahulikus ja asjalikus meeleolus otsima teid vastolude ja arusaamatuste selgitamiseks ja ühiste sihtide ning paleuste teostamiseks rahvusliste ja riikliste ülesanete huvides.

Tervitasid ja soovisid kongressile hääd kordaminekut: siseministri abi E. Kübarsepp, töö-hoolekandeministri abi dr. Männik, rahaministeeriumi esindaja, Soome maakogukondade liidu esindaja mag. Toiviainen, Riigikogu sotsialistliku tööliste partei, asunikkude ja riigirentnikkude koonduse, tööerakonna, rahvaerakonna, Eesti tööliste partei rühmade esindajad; Naisliidu esindaja pr. M. Kurs-Olesk; kirjaliku tervituse saatis põllutöominister O. Köster.

Kongressi juhatus moodustati järgmiselt: juhatajaiks — Tallinna linnapea ja Linnadeliidu esimees A. Uesson, Tartu linnapea K. Luik, Kunda alevivanem A. Einman, Antsla alevivolikogu liige A. Voiman; Maavalitsuste poolt H. Lauri, R. Kuris; vallavalitsuste poolt — O. Seestrand ja J. Veri.

Sekretärideks: Võru linnapea F. Suit, Nõmme linnanõunik L. Mühlbach, Jõhvi alevivanem A. Käbin, Suure-Jaani alevisekretär J. Jaaska; maavalitsuste poolt E. Öunapuu, J. Nurk; vallavalitsuste poolt H. Raid ja J. Kokamägi.

Kongressi esimesel päeval peeti kaks üldkoosolekut, kus kuulati ära järgmised referaadid: 1) Aruanne I kongressi otsuste teostamisest. Referendid Linnadeliidu esimees A. Uesson ja Maaval. liidu sekretär H. Avikson. 2) Omavalitsuste praegune seisukord, nende tulud ja kohustused. Refereerisid Võru linnapea F. Suit, Vujandi maavalitsuse esimees H. Lauri, Riigikogu sekretär M. Juhkam.

Kongressi teisel päeval, 11. novembril töötati sektiioonides. Linnade ja alevite sektiiooni koosolek algas Tallinna raekoja saalis Linnadeliidu esindajatekogu koosolekuga.

Esindajatekogu koosoleku lõppedes kuulati järgmised referaadid: 1) Viljandi

linnapealt A. Maramaa — Keskkvalitsuse ja omavalitsuste vahekord; 2) Korteriküsimuse lahendamise rahanduslik külg, referent L. Sepp ja Korteriküsimuse populariseerimine, referent M. Martna.

Sama päeva õhtupoolikul peetud kongressi üldkoosolekul kuulati ära K. Pajose ja V. Luiki referaadid hoolekande seaduse teostamisest ja selle seaduse muutmise põhimõttest, ja võeti vastu resolutsioonid.

Kongress lõppes pühapäeval, 11. novembril kell 21 kindlas usus, et on tehtud kaks päeva tõsist tööd meie omavalitsuste elu valusamate päevaküsimuste selgitamiseks. Avaldati lootust, et see töö kannab vilja ja järgmisel kongressil võib vaadata tagasi viljakamale tööle paranenud olukorras.

Alamal toome kongressil vastuvõetud resolutsioonid ja eriti linnade ja alevite sektiionis ettekantud referaadid.

Kongressi resolutsioonid.

I Eesti omavalitsustegelaste kongressi otsuste teostamise kohta.

II Omavalitsustegelaste kongress, ära kuulates aruanded I kongressi resolutsioonide elluviimise kohta ja referaate omavalitsuste praegusest seisukorrast, nende tuludest ja kohustusist, konstateerib, et:

1) I Omavalitsustegelaste kongressi nõue põhiseaduse omavalitsuste kohta väljendatud põhimõtete teostamise kohta ning nõue ajakohaste omavalitsuste makseaduste väljaandmise suhtes pole viidud senini ellu; seadusandluse kui ka keskkvalitsuse poliitikas domineerib omavalitsuste suhtes tsentralistlik tendents.

2) I Omavalitsustegelaste kongressi resolutsioonide suuremale osale keskkvalitsus pole pööranud tarvilikku tähelepanu.

3) Omavalitsuste peale pandud riikliku iseloomuga sunduslike ülesannete arv on järjest kasvamas, kuna omavalitsuste tulud ei näita kaugeltki sama jõudsat kasvu, kusjuures on pääsenud mõjule tendents mis sihitud mitte ainult omavalitsuste jooksvate tulude järjekindlale vähendamisele vaid isegi nende varanduste sunduslikule võõrandamisele.

4) Sarnase vastolu tagajärjel kõik omavalitsused kannatavad alalise rahalise kriisi all mis halvab nende ülesehitavat ja põhjalikku tööd.

5) Rahanduslikud raskused on sundinud maaomavalitsusi katma jooksvaid kulusid laenude abil, pannes sealjuures maksma äärmise kokkuhoiu põhimõtet; valdadel on peaaegu ainus võimalus täita oma ülesandeid kõrge isikumaksu abil; linnad ja alevid on sunnitud jätkma tagaplaanile kohaliku iseloomuga ja üldse puhtkommunaalülesannete täitmise kusjuures heakorra-ülesannete teostamine on täielikult takistatud ja isegi minemas tagurpidi.

6) Uute seaduste andmisel ei arvestata omavalitsuste huvidega ning seaduste halvava mõjuga omavalitsuste majapidamises.

7) Omavalitsuste õigusi ignoreeritakse ja nende tegevust koormatakse eluvõõraste määruste ja korraldustega mis tihti isegi seadustega vastolus ja üleaarused ning asjata tööga raskusi ja segadusi sünnitavad.

8) Linnade ja alevite planeerimise ja hoonestamise kavade teostamine ning ühenduses sellega nende omavalitsuste-

ühikute normaalne kasv on takistatud ajakohaste ehitusseaduste puudumisest.

9) Linnade ja alevite ettevõtete ja varanduste ajakohane eksploateerimine kannatab krediidi otstarbekohase korraldamise puudumisest.

Seepärast kongress leiab, et

1) Omavalitsuste majapidamise terendamiseks tuleb nende rahanduse põhi- alused otstarbekohaselt ümberkorraldada: varanduse ja tulumaks tuleksid anda tervena omavalitsustele et oleks võimalik ära kaotada isikumaksu ja ära jätta seni- seid riigilt antavaid dotatsioone.

2) Omavalitsustele uute kuludega seotud ülesannete ja kohustuste pealepanemisel tuleb näidata seadusis ka vastavad tuluallikad.

3) Naturaal-kohustuste järkjärgulist kaotamist tuleb jätkata.

4) Kõik kodanikud võtaksid oma jõu- kuse kohaselt ühtlase osa üldvajalikkude ülesannete täitmisest.

Keskvalitsuse ja omavalitsuste vahekorra kohta.

II Omavalitsustegelaste kongress, ära- kuulates referaati kesk- ja omavalitsuste vahekorra kohta konstateerib, et: 1) Põl- lutöoministerium ei ole täitnud „Linnade ja alevite maaga varustamise seadust“ täies ulatuses, 2) Vabariigi Valitsuse mää- rus linnade ja alevite maaga varustamise seaduse elluviimiseks ei kooskõlastu selle ega linna- ja aleviseadusega ja takistab maapoliitikaga ühenduses-olevate küsi- muste nagu linnade ja alevite planeeri- mise, ehituskruuntide andmise, korteriküsi- muse jne. lahendamist. 3) Keskasutuste tegevus näitab, et seal pahatihti puudub arusaamine omavalitsuste tähtsaist üles- andeist ja hädadest. Seepärast kongress leiab, et 1) Keskvalitsus peaks pöörama suuremat tähelepanu omavalitsuste palve- tele ja ettepanekutele. 2) Vabariigi Vali- tuse määrus linnade ja alevite maaga va- rustamise seaduse elluviimiseks kui sea- dustega mitte kooskõlas olev vaja kiires korras muuta. 3) Uute seaduste ja mää- ruste väljatöötamisel peaks arvestatama omavalitsusteliitide seisukohtadega. 4) Omavalitsusteliitide ettepanekul tuleks võtta kaalumisele omavalitsuste tegevust halvavate seaduste muutmist. 5) Keskva- litsuste vastavatelt ametnikkudele tuleb

nõuda omavalitsuseasjade teadmist. 6) Tuleb arendada ja kindlustada kooskõla maa- ja linnaomavalitsuste vahelkorras. 7) Riigi maad ja päraldised, mida riik ise ei vaja, peaks antama tasuta üle kohalik- kudele omavalitsustele — (linna-, maa-, alevi- ja vallavalitsustele).

Omavalitsustegelased võtku oma van- kumata kindlaks ülesandeks püüda Riigi- koguvalimistel nimekirjadesse võtta või- malikult rohkesti kandidaate kes tunnust- tavad omavalitsuse tähtsust ja tunnevad nende tegevust ja hädasid.

Resolutsioon.

Teine Eesti omavalitsustegelaste kong- ress, ära kuulates referaate Hoolekan- deseaduse teostamise ja selle muutmise põhimõtete üle, tun- nistab:

1) Riigikogu poolt 19. juunil 1925. a. vastuvõetud „Hoolekandeseadus paneb omavalitsustele raske kohustuse peale just sellepärast, et tööolud korraldamata, tööpalgad madalad, et riik ei teosta oma ülesandeid tööpuuduse vähendamiseks, ja et seni on teostamata tööliste ja teenijate kinnitamine haiguse, vigastuste, töövõi- metuse ja vanaduse vastu, samuti ka les- kede ja vaestelaste kinnitamine. Seni- kaua kui hoolekandeseadusel tuleb asen- dada peaaegu kõiki sotsiaalkindlustuse alasid, s. o. täita teiste seaduste ülesan- deid, riik peaks andma omavalitsustele sis- setulekuid maksuseaduste alusel ja raha- list toetust hoolekandelistele kulude katteks. Vastasel korral jääks püsima sama olu- kord kus abitarvitaja, saades küll hoole- kandelist toetust, siiski on sunnitud taryi- tama oma eluülespidamiseks samas sea- duses keelatud kerjamist.

2) Abitarvitaja avitamine oleneb käes- oleval ajal üksikute omavalitsuste rahali- sest seisukorrast, mis pole võimaldanud teostada hoolekandeseadust viletsusse ja puudusse sattunud kodanikkude üheõigus- luse mõttes, abisaamises selles suures, kui see vajalik, mispärast riik peab teos- tama oma ülesandeid hoolekandele alal suu- remal määral ja suuremas ulatuses.

3) Kongress tunnistab samuti hädava- jalikuks ja kiireks sotsiaalkindlustuse maksmapanemist kõigil aladel, et omava- litsused võiksid teostada oma ülesandeid hoolekandele alal paremini ja täielikumalt.

Korteriküsimuse lahendamise kohta.

II Omavalitsustegelaste kongress, ära kuulates referaate korteriküsimuse lahendamise kohta, konstateerib et senine riikliku ehituslaenu korraldus pole olnud otstarbekohane. Selle laenu abil on ehitatud tihti ebaotstarbekohaselt, kallilt ja ilma üldise plaanita. Kuna laenu üldsumma oli liiga väike, see ei võimaldanud viia põhjalikult ja laiaulatuslikult korteriolude parandamist läbi. Seepärast kongress tunnistab tungivalt tarvilikuks et riik näitaks elukorterite ehitamise soodustamiseks ja rahaliseks toetamiseks senisest suuremat aktiivsust üles. Samuti on tarvilik kutsuda kiires korras ellu uus keskkorraldus riigi, omavalitsuste ja ehitusühingute osavõtul, kelle ülesandeks oleks aktiivse ehituspoliitika juhtimine üle maa, otstarbekohaste elamute tüüpide väljatöötamine, odavamate ehitusmeetodite levitamine ning ehitustegevuse plaanikindel juhtimine ja kontrollimine. Keskkorralduse ülesandeks peaks samuti olema tema algatusel ettevõetud ehituste finanseerimine, ammutades selleks raha pantlehtede väljaandmise teel, millistele riik annaks oma garantii mis soodustavalt mõjuks väljaantava ehituslaenu protsendimäära alandamiseks. Riigi hoiukassa ja teised riiklikud rahaasutused peaksid ostma osa neist pantlehtedest. Senini väljaantud riikliku ehituslaenu kasutussummad ja protsendid ei tohiks minna riigi tuludesse tagasi, vaid need tuleksid anda ehitustegevuse toetamiseks välja.

Maaomavalitsuste ümberkorraldamise sihtide ja nende tulevase konstruktsiooni kohta.

Teine omavalitsustegelaste kongress ära kuulates referaate maaomavalitsuste ümberkorraldamise sihtide ja nende tulevase konstruktsiooni üle, konstateerib et Eesti demokraatlikud maaomavalitsused on pidanud võitlema oma olemasolu eest, kusjuures eriti viimasel ajal on tulnud ilmsiks püüd kaotada maaomavalitsuste demokraatlikku iseloomu ja asendada seda tsentraliseeritud valitsusvõimuga, tuues ette ümberlükatavaid põhjusi ja asjaolusid mida võib maaomavalitsuste korralduse parandamisega kergesti muuta, jättes puutumata maaomavalitsuste senist demokraatlikku iseloomu, sest maaomavalitsuste tegevuse peataksistajateks on olnud:

a) maaomavalitsuste võimu piirkonna

puudulik normeerimine seadusandluses, b) vastolu suurte kohustuste ja väheste rahaliste abinõude vahel ja c) meie valimisviisist tingitud poliitilised vahekorrad.

Käesoleva kultuurilise, majanduslise ja poliitilise seisukorra juures meie maaomavalitsused on oma ajaloolise traditsioonilise alusega rahvale ka otstarbekohasuse seisukohalt kõige vastuvõetavamad mis pärast meie omavalitsuste üksused peavad jääma senisteks, s. o. linn, maakond, vald ja alev.

Jäädes praeguste aluste juure kuid tehes praeguses korralduses parandusi, meie maaomavalitsuste tulevane korraldus peaks tugenema järgmistele põhimõtetele:

1) Peab leidma teostamist põhiseaduses väljendatud põhimõtte et riigivõimu teostab kohtadel omavalitsus.

2) Omavalitsuste konstruktsioon peab vastama kohapeal toetatavatele ülesannetele ning kohalikkudele oludele. Vastavalt tähendatud tingimustele maaomavalitsus peab olema kaheastmeline.

3) Omavalitsus kui kohapealne valitsemise vorm või viis, peab olema elujõuline ning tugev.

4) Omavalitsuse algüksuse kujundamisel tuleb arvestada et kujundatav üksus oleks rahvale kättesaadav ning et omavalitsuse kandejõud vastaks tema ülesannete koormale. Sarnaseks üksuseks oleks vallaomavalitsus. Väikesed ja elujõuetud vallad, kus geograafiline seisukord seda lubab, tulevad liita teiste naabrivaldadega.

5) Omavalitsuste organid (korraldavad ning täidesaatvad) on valitavad ning kollegiaalsed.

6) Vallaomavalitsuste konstruktsioon ja vallaametnikkude maksev vahekorrad tuleb jätta seniseks ilma lisainstituutide loomiseta, mis teevad asjaajamise keeruliseks ja kalliks.

7) Omavalitsuse korraldava ja täidesaatva organi vahekorrad tuleb korraldada nii et viimane ei oleks korraldava organi lihtne käskudetäitja vaid tal peab olema võimalus panna ka oma tahet maksma, mis pärast täidesaatva organi võimupiire tuleb laiendada, neid seadustes äramärkides, kuna volikogud annaks üldjuhtnõõrid ja põhimõtted eelarve kinnitamisega. Korraldava organi koosoleku juhatajaks peab olema täidesaatva organi esimees.

8) Maaomavalitsuste, s. o. maa- ja vallaesituskogude valimisele tulevad viia enam individuaalsele alusele mis võimaldaks vastavate isikute valimist ja aitaks vähendada erakondlist poliitikat.

9) Esituskogude valimises tuleb jätta aktiivse ja passiivse valimisõiguse asjus maksev kord.

10) Valimisi tuleb toimetada iga nelja aasta järele, korraldades maavolikogu ja valdade volikogude valimisi ühe korraga.

11) Vallavolinikkude ülemmäära tuleb vähendada.

12) Tarbekorral võivad korraldavate organide laialisaatmised ja enne-tähtajalised valimised ettevõetud saada.

Maa- ja vallaomavalitsuste maaga varustamise kohta.

Arvesse võttes seda et valdadele kooli- ja vallamajade ning magasiitade alla kingitud maad ühes päraldistega mis olid valla nimele kinnistamata, tunnistati maaseadusega riigi omaks, et sundulise kuueklassilise algkooli teostamine nõuab valdadelte uute koolide asutamist, et maaomavalitsustel on seadustes ettenähtud asutuste jaoks riigi maid kasutada ja kasutamiseks vaja läheb, teine omavalitsustege- laste kongress tunnistab tarvilikuks:

1. Riiklikust maatagavarast mis asub väljaspool linnade ja alevite administra-

tiivpiire tulevad eraldada riigimaade planeerimise korras valla- ja omavalitsuste asutustele tarvilikud maaalad mis ühes neil asuvate ja riigile kuuluvate päraldistega antakse tasuta maa- või vallaomavalitsustele omanduseks;

2. Kui eraldatud maaalal asuvate päraldiste kohta on sõlmitud ostu-müügi lepingud selle omavalitsusega kelle omanduseks maa antakse, siis tulevad omavalitsuse kasuks ostu-müügi lepingu järele riigile võlgnevad summad kustutada;

3. Maa- või vallaomavalitsuse omandusõigus maade kohta tuleb kinnitada põlütööministeeriumi poolt allakirjutatud teadaande põhjal millele juure lisatakse poolte poolt allakirjutatud maade üleandmise akt ühes maade plaaniga;

4. Maade omavalitsuste nimele kinnitamine peab kinnistus- ja tempelmaksust vaba olema;

5. Valla- ja maaomavalitsuste maaga varustamise seaduse ootel tuleb riigi rendi ja hoonete ostu-müügi summade sissenõudmine omavalitsustelt kohe lõpetada;

6. Postijaamade maad tulevad ühes päraldistega samuti tasuta vastava maaomavalitsuse nimele kinnistada, millisel otstarbel postijaamade seadus vastavalt muuta tuleb.

Aruanne I Eesti omavalitsustegelaste kongressi otsuste täitmisest.

Eesti Linnadeliidu esimehe, Tallinna linnaeapa A. Uessonil referaat.

V. a. härrad! I Eesti Omavalitsustege- laste kongress oli kahtlemata üheks suuremaks sündmuseks meie omavalitsuste elus Eesti iseseisvuse ajal. Kongress arutas kõiki meie omavalitsusüksusi puutu- vaid tähtsamaid küsimusi, valgustas neid ning näitas kätte ka nende lahendamise teed, pannes ühtlasi meie omavalitsuste Liitudele — Maakondade- ja Linnadeliidule. — moraalse kohustuse kanda hoolt kongressi resolutsioonide elluviimise eest. Alljärgnevas lühikeses kokkuvõttes tahan peatuda vaid linnu ja alevide puutuvail resolutsioonidel ning näidata kui palju on suudetud neist teostada.

Kahtlemata tähtsama küsimusena I kongressil oli omavalitsuste seisukord põhiseaduse järele, kuid kahjuks pean tunnustama et siin on suudetud kõige vähem korda saata. Siin on kõige kaaluvam tähtsus Vabariigi Valitsuse ja Riigikogu suhtumisel omavalitsuse probleemile ja kui seal valitseb ükskõiksus ehk ka kindlus omavalitsuste suhtes siis ei või palju head loota.

I Kongress ütles — „peab vankumata nõudma põhiseaduse põhimõtete teostamist omavalitsuste kaudu.“ See kongressi soov on jäänud aga „hüüdjaks hääleks kõrbes“. See tendents mis aval-

dus Vab. Valitsuse ja seadusandlise kogu poliitikas omavalitsuste, resp. linnade ja alevite suhtes on jäänud muutmata püsima omas endises üldkujus, kuid veel rohkem aktsentueeritud, veel teravamalt ja omavalitsustele valusamalt on tunda — võimu koondamine keskkoha.

I Kongress rõhutas, et „Riigikogu valimistel tuleb omavalitsustegelastel toetada ainult neid kandidaate ja nende heaks kihutustööd teha kes omale ülesandeks seavad võidelda omavalitsuste huvide eest“. — Linnadeliit on astunud vastavaid samme enne Riigikogu valimisi, on pannud oma liikmetele südamele kongressi soovi ja see on annud ka teatavaid tagajärgi, kuigi mitte sel määral nagu loota oli, sest praegu maksva valimissüsteemi juures on raske teha kogukonna huvide kaitsmise põhimõtet: domineerivaks parteide keskkohdades, nimekirjade kokuseadmisel. Siin mängib peaosaks ikkagi sotsiaalsete kihtide huvide kaitse, millega esimeses järjekorras arvestatakse.

I Kongress leidis, et „uued seadused vajavad omale aluseks omavalitsuste üldseadust ja maksuseadust“. Linnadeliit töötas välja ja esitas rahaministeeriumile linna-maksuseaduse kava kuid see pole seni veel käiku saanud. Võib olla et see ka parem on, sest praeguse meeleolu juures ei ole kuigi palju lootust linnade maksusüsteemi paremaks väljakujundamiseks kui see on praegu. Võib arvata et vahest pahemgi võib tulla.

I Kongress pidas soovitavaks, et „alevite praegune ebaloomulik kahesugune alluvus tuleb lõpetada“. Üldiselt on siin kord endine, ainult tervishoiuseadus on toonud alevit veidi lähemale keskvalitsusele ja annab neile võimaluse saada linna õigusi ja kohustusi. Üldiselt aga see probleem võib põhjalikku lahendust leida ainult uue aleviseaduse väljatöötamisel.

I Kongress tunnustas tarvilikuks „rutuliselt omavalitsuste valimisi viia individuaalsele pinnale“. — Linnadeliit on kaalunud oma esindajate-kogu koosolekul seda küsimust, on ettekantud vastavaid referaate ning peetud läbirääkimisi, kuid edasi selles asjas pole jõutud, sest tuli ära oodata kuidas viiakse läbi individualiseerimise põhimõtte Riigikogu valimisseaduses. Et aga — nagu teada — järgmised Riigikogu valimised süiski sünnivad vana seaduse järele, siis tuleb jälle

üleöstosta küsimus viia omavalitsuste esituskogude valimist individuaalsemale pinnale.

I Kongress tunnustas „vastuvõetavaks Rahvasteliidu viienda täiskogu“ otsuse 23. IX. 1924 rahvusvahelise omavalitsuse koostöötamise kohta“. Linnadeliit on astunud tihedasse kontakti kahe Balti riigiga — Läti ja Leeduga; samuti astus Eesti Linnadeliit Rahvusvahelise Linnade liidu liikmeks; on kontaktis Soome, Saksa ja Poola linnade keskorganisatsioonidega. Linnadeliit loodab, et see koostöö süveneb lähematel aastatel veel rohkemgi.

Järgmine tähtis küsimus, mida I Omavalitsustegelaste kongress arutas, oli omavalitsuste maksude ala. Põhjalikult seda küsimust kaaludes leidis I Kongress, et tuleks

1) „Väljatöötada ja maksuma panna kiire korras uus omavalitsuse maksuseadus, kus kindlustatud oleks omavalitsuste väljaminekute kohased sissetulekud“.

2) et „seniks kui avar maksuseadus antud, tuleb riigil oma kulude kokkutõmbamise teel nii suur osa oma sissetulekust omavalitsustele anda kui viimaste puudujäägid aastate jooksul väljakujunenud on“.

3) et „seadusandlise kogu ja keskvalitsuse korraldusel omavalitsuste peale pandavate uute kohustuste puhul tuleb ühel ajal ka vastava seadusega ehk korraldusega omavalitsustele uued sissetulekud ära näidata, missugusteks allikateks ei või olla lisa maa- ja isiklised maksud. Nende põhimõtete elluviimine onelab Vab. Valitsusest. Kuid ka siin on viimasel ajal tegutsetud just vastupidises suunas, on järjekindlalt vähendatud linnade ja alevite tulusid, kuna samuti järjekindlalt on kohustusi suurendatud. On tunnuseid, mis tõendavad et siin veel kaugemale katsetakse minna. Senini pole riik näit. linnades kinnisvaramaksu võtnud, kuid viimasel ajal on nähtusi esildunud mis tõendavad et riik tahab saada omale osa sellest maksust, mis oma iseloomu poolest peaks täiesti kuuluma omavalitsustele.“

Nagu teada oli I Kongressi ajal Riigikogus arutusel Hoolekandeseadus, seepärast ongi hoolekande küsimust käsitav kongressi resolutsioon sihitud selle poole et selgelt väljendada seadusandlise kogu ees omavalitsustegelaste vaateid hoolekande probleemi lahendamise alustest.

Teatavat mõju see resolutsioon ikkagi avaldas, sest keskvalitsuse järelvalve omavalitsuste tegevuse üle, mida kavatsi muuta järelvalveks otstarbekohasuse seisukohast, jäi siiski seadusepärasuse järelvalveks.

Eriti linnu puutuvaid resolutsioone võttis kongress vastu 4. Tähtsamana neist esineb siin kahtlemata tervishoiu poliitika ala käsitlev resolutsioon.

I Kongress leidis: 1) „et omavalitsuste tervishoidlikes küsimustes tuleb sotsiaalne tervishoid esimesele kohale asetada ja seda laiemas ulatuses ellu viia kui see senini on sündinud;

2) et võitluse sotsiaal-pahede vastu tuleb ühinenud jõuga välja astuda, kusjuures omavalitsustel tuleks algatust selle jõu organiseerimises oma peale võtta ning kokkukutsudes nõupidamise seltside ja asutuste esitajatest, väljatöötada ühine tööplan ja korraldada otstarbekohane tööjaotus;

3) et omavalitsustel tuleb täiendada ajakohaste nõuetega omi sundmäärusi nagu puhtuse, mustuse kõrvaldamise, toiduainete valmistamise, nende hoiu ja müügi jne. kohta;

4) et sotsiaal-tervishoidlised pahed, eraldi tiisikus, laste surevus, suguhaigused ja alkoholism on kõige ligemalt seotud korteri küsimusega ja sellepärast on tungivalt tarvilik et omavalitsused nende lahendamisele kõige suuremat tähelepanu pühendaks;

5) et otstarbekohane on omavalitsuste liitumise juures alalist tervishoidlist sektsiooni luua mis tervishoidliste küsimuste ühtlustamist, määruste väljatöötamist, nende elluviimist jne. hõlbustaks;

6) et uue sanitaar-seaduse elluviimine peaks kiire korras sündima.“

Linnadeliit, samuti linnad ja alevid on omas tegevuses juhitud olnud resolutsioonis väljendatud põhimõtetest ning on võimaluste piires katsunud neid ka teostada, kuid palju on veel teha.

Et vahepeal on maksma pandud rida üksikuid tervishoiualasid reguleerivaid seadusi ja ilmunud üldraamseadus — Tervishoiuseaduse osad, mille väljatöötamisel elavalt osa võtsid nii Maakondade, kui Linnadeliit, siis võib sellel alal ikkagi teatavaid edusamme konstateerida.

Korteri küsimust käsitlevas resolutsioonis muu seas rõhutas I kongress:

1) et üle terve riigi valitseb korteri

hüda, millel kaks erikülge on: 1) korterite absoluutne puudus ja 2) sügavalt juurdunud tervishoiu nõuetele vastane korterite kasutamine;

2) et korterite ja leibkondade olukord igal ajal selge ja ülevaatlik oleks, on tungivalt tarvilik et „kogukondade juures korrapäralist jooksvat korteri statistikat pidama hakataks mis tuleks rajada põhjalikkudele andmetele kruntide, majade ja korterite kohta ning nende andmete saavutamiseks tuleks lähemal ajal vastav eriuurimine toime panna;

3) et võitlust korterite puuduse vastu peavad nii riigi kui ka kogukonna valitsused tähtsana ja möödapääsemata ülesandena võtma. Kõige pealt on tarvilik et riigivõim annaks välja ehitusseadusi mis elumajade ehitamist kergendaks ja kogukondadele rahalist toetust ning laenu andes nõuaks et kogukonnad võitluses korterite puuduse vastu suuremat aktiivsust avaldaks;

4) et kogukonnad peavad püdma erisikutele elumajade ehitamist kõigiti kergendada, milleks tähtsaks abinõuks on ehitustarbeainete ja ehitusmaterjali odavalt muretsemine selle eeltingimisega et ka ehitusmaa müümine ja rentimine sünniks kogukondade poolt odava hinnaga. Ühes sellega peaks kogukonnad hoolitsema plaanide valmistamise ja kinnitamise hõlbustamise ja ehitusmääruste lihtsustamise eest;

5) et kogukonnad peavad eeskätt oma tööliste ja teenijatele korterit ehitama ja siis ka üürikortereid;

6) et kogukonnad võivad ja peavad ka muid korterikitsikuse lahendamise viise otsima, nagu näit. tööstusettevõtjatele ettevõtte lubasid andes nõudma et lubasaaja oma tööliste teatava arvu korterite ehitaks ehk jõukamatelt elanikudelt kes üürikorterites elavad nõudma, et nad enesele teatava aja jooksul ise elukortereid ehitaks;

7) et korteri kasutamine sageli mitte tervishoiu nõuetele ei vasta ja et põlvest-põlve kitsastes korterites elamine on rahva korterihädade ja puuduste vastu tuimaks kasvatanud, peaksid kogukonnad selle pahega võitlemiseks energilisi samme astuma, milleks kõige pealt tarvilik on korterite inspeksiooni sisse seada;

8) et üüriseaduse ärakaotamine praegu veel enneaegne on.

Selle resolutsiooni elluviimise kohta

võin nii palju tähendada et Linnadeliidu õhutamisel on läbiviidud eri korteriuuringud kahes linnas — Tallinnas ja Tartus — ning saavutatud rikkalik statistiline materjal. Samuti on Linnadeliidus uue ehitusseaduse põhijooned läbikaalutud ning samme astutud uue ehitusseaduse päevakorra le võtmiseks vastavas ministriameti lähemas tulevikus. Edasi on Linnadeliidu poolt juhitud suurt tähelepanu linnade maade küsimusele. Liit töötas välja ja esitas siseministriametile ostu-eesõiguse seaduseelnõu linna-alevi piires asuvate kinnisvarade kohta; Liit töötas välja „Linnade ja alevite maaga varustamise“ seaduseelnõu mis küll kõrvale heideti, kuid milline siiski tõuke andis selle probleemi kiiremaks lahendamiseks ning vastava seaduseelnõu välja töötamiseks põlütöoministriameti poolt. Lõpuks võiks mainida veel et liidu poolt on välja töötatud ka „Hoonestamiseõiguse“ seaduseelnõu mille elluviimisel avanevad uued väljavaated linnade ja alevite maapolitikale. Ka sellele seaduseelnõule on käik antud. Korteri ebaotstarbekohase tarvitamise vastu võitlemiseks kutsuti ellu mõnes linnas korteriinspeksioon ja arvesse võttes et selle inspeksiooni loomine on soodustatud Tervishoiuseadusega, võib loota et see instituit meil levineb.

Riigi abi korteriküsimuse lahendamiseks on kokku kuivanud, sest korteriehtamiseks riiklist toetuslaenu enam ei anta, kuna häda kaugeltki veel kadunud pole. Korteri küsimus oma iseloomult on väga komplitseeritud küsimus ja selle lahendamine nõuab palju aega ja vaeva. Korteri küsimusele on ka käesoleva kongressi linnade ja alevite sektsioonis pühendatud kaks referaati ja loodan kindlasti et ka käesolev kongress meile väärtusliku materjali annab küsimuse lahendamisele lähemale jõudmiseks.

Töövahetalituse korralduse alal ütles I Kongress muu seas et töövahetalituskohad peavad olema avalikõiguslike iseloomuga, kelle rahvamajanduslike tegevus üldsuse huvides niihästi tööliste kui ka tööandjate kasuks sünnib. Era „kohakuulajate“ ja igasugused muud era-ettevõtte lised töömuretsemise kontorid tulevad ära kaotada, nende tegevust kogukondade (linnade) töö vahetalituskohadele üleandma.

4) Töövahetalitus peab sündima tasuta.

5) Töövahetalituse koht peab ilma mingisuguse erandita igat liiki tööliste ja teenijatele ning mõlemist soost isikutele tööd juhatada püüdma.

6) Tunnistada tarvilikuks tööbörside juures kutsenõuande kohtade asutamine avaliku algkooli ja keskkooli lõpetajaile ja muudele asjast huvitatuile, kus neile, arvesse võttes tööturu nõudmisi ja meie majanduslike väljavaateid, sõbralikku nõu antakse elukutse valimisel;

7) Töövahetalituse üleüldist sotsiaalset tähtsust silmaspidades ja meelepidades et meie kogukonnad nende ülespidamiseks kõiki kulusid kanda ei suudaks, on toetuse nõudmine riigi poolt õigustatud ja möödapääsemata.

8) Töövahetalituse keskkoha ülespidamine peaks täiesti riigi hooleks jääma. Keskkoha korraldada peaks jääma üldine ja ka maakondline ühenduse alalhoidmine üksikute töövahetalituskohade vahel.

9) Suuremates kogukondades, näit. Tallinnas, Tartus jne. on soovitatud et töövahetalituskohad oleks meestööliste jaoks meesjuhataja, naistööliste jaoks naisjuhataja ja kummagile soole oma eriosakond.

Siin võin ainult nii palju tähendada et osa kongressi resolutsioonidest on elus üksikutes linnades läbilõõnud, kuna suurem osa on aga teostamata.

Lõpuks väärtuste juurdekasvumaksu sisseseadmise kohta tähendas I Kongress, et „kinnisvara väärtuse juurdekasvumaksu omaniku kaastegevuseta tekkinud väärtuse juurdekasvu pealt on õiglane ja oma sisseseade kulude poolest odav. Ühtlasi võib ta kujuneda tähtsaks vahendiks kogukondade maapolitiliste ülesannete teostamisel. Sellepärast on tema ülesvõtmine omavalitsuse maksuseaduste eelnõusse soovitatav, olgugi, et temast praeguste olude juures otsekohe suuri sissetulekuid ei ole oodata.“

Linnadeliit, täites selle otsuse võttis Linnade maksuseaduse eelnõusse vastava maksu üles.

Lõpuks kokkuvõttes kõiki seda mis on seni I Kongressil otsustest täide viidud, peab otsusele jõudma et linna ja alevi omavalitsused ja Linnadeliit on võimaluste piires katsunud ellu viia kongressi soovide, kuid suurt osa kongressi soovidest pole mitmesuguste takistuste tõttu suudetud teostada.

Omavalitsuste praegune seisukord, nende tulud ja kohustused.

Võru linnapea F. Suit'i referaat.

Väga lugupeetud omavalitsustegelased!

Eesti omavalitsustegelased on Vabariigi kestuse jooksul täna teist korda üle riigi kokku tulnud. Võib olla ei ole praegu kõige kohasem aeg arutada kongressil omavalitsuste elulisi küsimusi ja leida teid nende lahendamiseks, kuid kongressi edasilükkamine ei olnud enam võimalik selle raske olukorra ja ummiku pärast, millesse omavalitsused on viimasel ajal jõudnud.

Esimesest kongressist kuni senini on omavalitsused pikkisilmi ja kannatades oodanud ja lootnud oma olukorra paranemist. On oodanud kogu aeg riigi keskvoimu poolt esimese kongressi resolutsioonide ja sooviavalduste kohast vastutulekut. Kuid see on sündinud visalt, liig vähesel määral ja ilma kindla süsteemita, kusjuures seegi mis ühe käega vahel antud on varsti teise käeliigutusega korraldatud seaduste läbi viidud jällegi tasa-kaalust välja.

Seepärast olemegi tulnud täna siia, pealinna kokku et seletada ja avaldada oma kibedat kaebust ja häda, seletada ja avaldada nii et see võetakse tõsiselt kuulmisele ja kaalumisele riigi mõjuandvate ja juhtivate asutuste poolt.

Me teame et riigi keskvoimul ei ole kerge ja seda veel eriti praegu, kus tänapäevine viljaikaldus on veeretanud uued raskest ülesanded lisaks senistele. Kuid oleme täiesti teadlikud ka selles et meie omavalitsuste raskest ummikust väljaaitamine ja omavalitsuste arendamine ei pea sündima mitte kokkutulnud omavalitsustegelaste pärast ei ka omavalitsuste kui seesuguste eneste pärast, vaid rahva tahtmise ja rahva huvide pärast. Kogukondade territooriumitel elutsevad kodanikud moodustavad omas kogus riigi rahva. Kokkutulnud omavalitsuste tegelased, kui oma kogukondade elanikkude poolt selleks valitud, tahavad healmeel ja rõõmuga aidata riigi keskvoimule kaasa isamaa korraldamise ja ehitamise töös, et tuua kasu rahvale. Kuid me sooviksime, et mõjuvates kohtades peetaks

sellest seisukohast tarvilikult lugu, me soovime, et seal ei talitataks sarnaselt et töö ja püüdmised muutuvad meile üle jõu minevaks koormaks, mis ei suuda anda tagajärgi ja mis surmab meis töörõõmu.

Praegune olukord ei ole enam pikemaks ajaks väljakannatav.

Minu ülesandeks on peatuda käesoleva päevakorra punkti all lähemalt selle seisukorra juures, millesse on jõudnud meie linnade, samuti ka alevite omavalitsused.

Meie linnad on vanemad omavalitsuse üksused Eestis; nende korraldus põhjeneb peaaesjalikult end. vene seadustele, mis pärit osalt veel tsaarivalitsuse ajast ja osalt Vene ajutise ehk Kerenski valitsuse ajast. Kerenski-aegse linnaseaduse muutmise seadusega laiendati linna kogukondade ülesandeid märksa, eriti sotsiaalalade juurelisamisega. Ühes ülesannete laiendamisega suurendati küll ka linna-omavalitsuste tulusid Kerenski valitsuse ajal, olgugi et Kerenski uus tulude-seadus, mis anti revolutsiooni keerus kiires korras, ei osutunud täiesti vastavaks uute ülesannete suurusele ja ulatusele.

Eesti vabariigi kestusel on aga neid ülesandeid järjest veelgi suurendatud. Eriti töid linnadele juurde uusi tähtsaid, kuid suurte kuludega ühendatud avalikke kohustusi: 1918. a. ajut. koolikorralduse määrused; 1920. a. avalikkude algkoolide seadus; 1921. a. õpetajate palgaseadus; 1925. a. Hoolekandeseadus; 1926. a. siis terve rida määrusi ja seadusi rahva tervishoiu alalt, millest olgu nimetatud mõned viimaseaegsed, nagu 1923. a. tapamajade ja liha järelevaatuse-seadus; 1926. a. suguhaiguste vastu võitlemise seadus; 1927. a. rahva tervishoiu korralduse seadus. Peale selle on terve rea seadustega suurendatud linnavalitsuste tööala, mis paratamata seotud ametkonna ja vallitsemiskulude suurendamisega: 1920. a. Riigikogu valimiste, rahvaalgatuse ja rahvahääletuse seadus; 1920. a. stin, kesk- ja väiketööstuse seadus; 1920. a. rahvayäelaste ja nende perekondade pensionide seadus; 1920. a. veneaegsete pensionäride toetamise seadus; 1924. a. riigi ja omavalit-

suste teenijate pensiooni seadus; 1927. a. vanade õpetajate toetuse seadus; siis 1922. a. kodakondsuse seadus; 1924. a. tuletõrjeseadus; 1925. a. perekonnaseisu seadus; 1926. a. küütide seadus; 1926. a. kaitseväeteenistuse seadus; 1927. a. veo- ja liikumisvahendite üldlugemise, registreerimise ja kaitsevägele võtmise seadus jne., hoopis rääkimata vähema tähtsusega seadustest ja keskvalitsuse määrustest. Kõik need Eesti ajal antud eelpool nimetatud uued seadused on pannud linnavalitsustele kas täiesti uued ülesanded ja kohustused peale, mis senini neil ei lasunud, või jälle märksa suurendanud varemalt omavalitsustele kuuluvate alade kohustusi. Seejuures on need uutest seadustest juba kindlasti reglementeeritud ja paiguti kohustuste suurusedki ettekirjutatud, aga mitte omavalitsuste äranägemisele jäetud.

Põhimõttelikult ei saa ju keegi tõsine omavalitsustegelane selle vastu olla, et omavalitsuste tegevuse ala suurendatakse, sest kuigi omavalitsustele juurelisatud kohustused suuremalt osalt ei ole mitte puht kommunaal või kogukondlikud ülesanded, vaid rohkem riikliku iseloomuga, siis ometi on neil ülesannetel omavalitsuste kohta mitte väike positiivne tähtsus. Seeläbi, et niisuguseid riiklikke ülesandeid teostatakse kohtadel kogukondade elanikkude eneste poolt valitud kohalikkude organide kaudu, on elanikkudel võimalik võtta osa valitsemisest. Sarnast korda näeme näit. Inglise omavalitsuste juures, kes peajaslikult koha peal teostavad riiklikke ülesandeid. Ja me teame ka, kui suurt vilja see on kannud inglise rahva poliitilises kasvatuses. Ka meie põhiseadus näeb sarnast kohalikkude valitsemise viisi ette, öeldes § 75, et riigivõim teostab valitsemist kohal omavalitsuste kaudu, kui võrd seaduses selleks ei ole loodud eriasutusi. Juba põhimõtteliselt omavalitsuse-asutus peaks demokraatlikus riigis olema kogu kohapealse valitsemise keskkohaks. Sest ta tunneb oma elanikke ja kohapealset olukorda tseselt ja täielikult ja võib seepärast paremini ja odavamini tööd teha, kui seda võiksid riigikeskvoimu poolt nimetatud eriasutused või ametnikud.

Peale selle on see eriti suure põhimõtteliku tähtsusega veel seepärast, et seeläbi rakendatakse kohalikud jõud ühiskondlikule ja riiklikule tööle, oma koha-

likkude hädade ja murede kõrvaldamiseks ning tarviduste rahuldamiseks. Sarnane kord kasvatab elanikus tahet omaabi korraldamisele ja riigikodaniku tunnet, õpetab ja harjutab teda kohalikke avalikke asju valitsema, tõstes ühtlasi ka tema vastutuse tunnet. Kõik see on hädapärast tarvilik demokraatliku korra juures, eriti meil Eestis, kus me ei või uhkustada oma elanikkude arenemise kiirusega kasuliku ja vastutustundeliku riigikodaniku mõttes.

Nende põhimõtete poolt on vististi iga omavalitsuse tegelane.

Kuid ei saa küll kuidagi olla rahul sellega, et uute seaduste andmisel ei arvestata tarvilikul määral ei eelpool tähendatud üldpõhimõtetega, ei linna- ja alevivalitsuste tuluallikate praeguse suurusega, ega selle halvava mõjuga, mis uuesti antavad seadused pahatihti avaldavad omavalitsuste tegevuses ja majapidamises.

Omavalitsus nii meie põhiseaduse mõtte järgi kui üldse oma tegevuse edukuse huvides vajab vaba õhku, vajab tarvilikku usaldust riigi keskvoimu poolt. Seda kahjuks meie aga ei näe ega tunne.

Selle asemel et riigi keskvalitsus ja seadusandev kogu piirduks suuremate ja tähtsamate seadusandliste ülesannetega, tehakse tööd ka niisuguste pisiasjade kallal, mis peaksid õieti kuuluma omavalitsuste kohaliku valitsemise funktsioonidesse. Seadustes, millega omavalitsustele pannakse kohuseid, püütakse iga võimalik juhul juba täpselt ettekirjutada, või jäetakse see ettekirjutus tsentraalvalitsuse äranägemisele, kuna pärast tegelik elu, praktika näitab et see ettekirjutus ei ole kohalikkude olude seisukohast alati otstarbekohane. Omavalitsustelt võetakse pealegi seega võimalus iseseisvalt tegutsemiseks kohalikkude olude ja oma elanikkudekogu huvide kohaselt. Ei ole kohane peatuda siin küsimuse juures, millega sarnane tsentralistlik vool on meil seletatav ja mis sellega soovitakse õieti kätte saada. Kuid seda peab siin kohal tähendama ja kindlasti allakriipsutama, et tsentralistlik poliitika halvab meie omavalitsuste tähtsust ja arenemist, seab kohaliku kodaniku tsentraalvoimu hoole alla, ei lase kasvada temas vajalikku vastutustunnet. Kas siis tõesti tsentraalvalitsuse kantseleide ametnikud ja kirjutajad tunnevad paremini mõne kohaliku linna või alevi elu ja olukorda, kui rahva poolt

valitud kohalikud omavalitsuse organid? Ja kas need organid peavad tõesti olema rippuvad ministeeriumi kantslei mõnest sarnasest ametnikust, kes võib olla pole kordagi selles linnas või alevis veel käinudki?

Sel teel me oma riiki ei kindlusta ega rahvast ei arenda. See on päris kindel.

Riigivõim ja omavalitsused peavad täielikus kooskõlas ühiselt ehitama meie riiki. Riik määraku põhimõtted kindlaks ja usaldagu nende üksikasjalik teostamine koha peal juba omavalitsustele.

Teiseks ei saa olla rahul sellega, et seaduste andmisel, mis toovad omavalitsustele uusi kohustusi ja kulusid juure, ei võeta vaevaks jõuda selgusele, kas omavalitsustel on allikaid, kust katta neid kulusid.

Selle pika rea seaduste kõrval, mis tõin eelpool ette ja mille teostamine seotud uute suurte kuludega, ei ole kõrvuti antud seadusi, mis oleks vastavalt suurendanud ka omavalitsuste tuluallikaid. Maksustamine sünnib Eesti linnades praegugi Kerenski-aegse 29. sept. 1917. a. maksuseaduse alusel. On küll tehtud katkendilisi muudatusi Kerenski seaduses ja neid õige hulga eriseadustega, kuid see kõik ei ole suurendanud linnadele tulusaamise võimalusi, vaid vastupidi on vähendanud (näit. on kaotatud iseseisva tulumaksu võtmise, samuti korterimaks). Selle asemel on korraldatud omavalitsuste tulused riigimaksu seaduste muutmisseadustega, näit. on omavalitsustele võimaldatud saada osa riigitulumaksust ja lisa puhtakasumaksust, ning on võetud mõnedest omavalitsuste kuludest osa riigi kanda, nagu õpetajate palkadest. Sarnased vastutulekud on aga dotatsiooni iseloomuga ja kui seesugused pole soovitatavad, sest need halvavad omavalitsuste tegevuse arenemist ja nende majapidamist, olles kõikuvad, omavalitsustelt oma suuruse poolest mitte rippuvad ja võttes seega omavalitsustelt vastutustunde.

Sarnane lipplapiline parandamine ei ole linnade tulused sisuliselt siiski suurendanud ja kuigi mõni muutmise seadus vahel sugu parandas olukorda, siis tuli varsti teine muutuse seadus, mis selle parandamise kohe paraliseeris. Näit. tulumaksu osade juures. Küll aga toob niisugune süsteemita talitamine ilmaaegset segadust, kindlusetust ja bürokraatlist tööd enesega kaasa. Meil tahetakse kogu

aeg valitsemise aparaadi tööd lihtsustada, aga alalised muudatused administratiiv- ja finantsilises korras aina suurendavad tööd ja teevad selle keerulisemaks.

Ja missuguste tühiste seadusemuutmistega tehakse vahel tegemist, selleks üks näide. Ühe muutmise seadusega muudeti veneaegsed ülemmäärad niisugustele pisikestele maksudele, nagu koera, jalgratta, hobuste jne. ja antakse sise- ja rahaministri kinnitamisele. Teisega muudeti varsti jälle see muudatus, jättes ainult rahaministri kinnitus. Kas tõesti ei võidud jätta seda omavalitsuste esituskogude asjaks? Kas tõesti rahaministeeriumi ametnikud teavad paremini kui omavalitsued, kas Haapsalus on soovitatav võtta jalgratta pealt 3 kr. ja Tallinnas 5 kr.? Ja vahel tekib niisuguse asja pärast pikk kirjavahetus, kus riigiametnik püüab põhjalikult motiveerida oma väidet, et ei ole õigus võtta jahikoeralt vähem maksu kui hundikoeralt. On ju kiiduväärt asi, kui riigiametnikud püüavad olla põhjalikud, kuid ma arvan, et kui omavalitsuste vastu niisugustes asjades ollakse vähem põhjalik, siis oleks see omavalitsuste huvides rohkem kiiduväärt. Ja veel rohkem kiiduväärt oleks see, kui keskvoimu kantseleides võetaks ükskord omavalitsuste rasket rahalist seisukorda kogu ulatuses tõsiselt ja põhjalikult ja aidatakse nad välja sellest täiesti võimatuks kujunenud seisukorrast.

Võtame näit. kõigist neist eelpoolnimetatud uutest seadustest ainult ühe, hoolekande-seaduse. Üleriiklisele hoolekande nõukogule esitatud kavad näitavad et nii mõnelgi linnaomavalitsusel, samuti alevitel nõuavad need ligikaudu teise budzeti ulatuses uusi kulusid. Need kavad on seatud kokku mõõdukalt ja kiideti heaks. Aga kust võtta tulused? Puudustkanataja kodanik võib seaduse põhjal täie õigusega nõuda, omavalitsus ei suuda aga anda. Palju kulub vaeva, et teha see inimestele selgeks. Mu härrad, sarnane olukord rikub inimestes lugupidamise seaduse vastu. Pealegi, kui mõned riigikoguliikmed, tehes poliitikat, seletavad oma rännakuil: „Teile oleme seadused annud, nõudke linna- ja alevivalitsustelt, nad peavad andma.“ Me ei vaidle selle vastu, et Hoolekande-seadus on hea, humanne, eeskujulik oma sihtide poolest, kui teha mõned redaktsioonilised parandused ja kõrvaldada puudused, kuid nii linnadele

kui teistele omavalitsustele on nende praeguste tuluallikate juures täitsa ülejõu teostada seda.

Hoolekande-ministeerium saab sellest õnneks aru ja ei nõua veel omalt poolt võimatut.

Et saada veel selgemat pilti, ma toon mõned arvulised andmed linnade aruanete kokkuvõtetest viimase viie aasta kohta, mis hra Neuhausi poolt avaldatud Riigi statistika kuukirjas.

Seni oleme lähemalt peatunud linnade ja alevite korraliste kulude ja tulude juures, mis peegeldasid nende omavalitsuste jooksva ja igapäevase tööga seotud rahanduslist alukorda. Kuid linnadel ja alevitel, eriti suuremail linnadel on peale jooksvate ülesannete terve rida erakorralisi ülesandeid, mille teostamine on juba ammu kogukondade poolt tunnustatud hädavajalikuks, kuid mille kordasaatmine on pidanud viibima pikaajalise mõõduka-protsendilise laenu puudumise pärast.

Hoolimata sellest, et mõjuandvatele keskasutustele ja Vabariigi Valitsusele on ammu sellest vajadusest ette kantud, ei ole aga see küsimus senini sealt poolt ikka veel leidnud lahendust. Meie sisemaalist krediiti ei ole senini veel omavalitsuste huvide seisukohalt püütud arendada, kuna linnadele välislaenu tegemise küsimus on meie seadusandvas kogus ootamata vastolu leidnud ja tundub, nagu oleks see küsimus saanud poliitiliste parteide võitluse objektiks.

Pikaajalist krediiti on tarvis linnadele osalt oma juba olemasolevate varanduste ja ettevõtete korraldamiseks ja laiendamiseks vastavalt ajakohastele nõuetele, et tõsta nende viljakust ja tulukust, ja osalt uute, linna heakorra ja tervishoiu nõudmistest tarvilikuks tunnustatud ettevõtete asutamiseks. Niisuguste ülesannete teostamine on peale sotsiaalse tähtsuse veel tähtis seepärast, et nende läbi saavutatakse linna eelarvete kergendamiseks uusi tulusid ettevõtete ja varanduste puhtastkasust.

Jääb tõesti arusaamatuks, mis pärast ollakse riigikogu teatavates ringkondades nii väga linnade krediidi korraldamisele vastu. Sest ette-toodud motiivid on põhjendamatud ja paistavad lihtsalt ettekäänena mingisuguseil tagamõtteil.

Õeldakse peaaesjalikult, et linnade laenu eest vastutuse võtmine Vabariigi Valitsuse poolt enese peale viiks riigi majanduse raskesse seisukorda.

Linnad on püsivamad, elujõulisemad kui kõik teised debitorid, kellega laenuandjal on tegemist, need on jäänud püsima ka peale sõdasid ja revolutsioonide vapistusi ja lodame, et jäävad ka edaspidi püsima, seepärast, kõik need väärtused, mis luuakse krediidi abil linnade või ka alevite kodanikkudepere ühiskondlikes huvides, jäävad ka edasi teenima neid huvisid igasuguse olukorra juures.

Linnade seisukorrast tahaks peale finantsiliste hädade puudutada veel üht puudust. See on ajakohase ehituseseaduse puudumine. Ammu on valmistatud selleks mõned eelnõud, kuid need ei nihku ega nihku edasi. Selle all aga kannatab linnade ja alevite planeerimise ja hoonestamise kavade teostamine.

Milles oleksid praegusest raskest olukorrast väljapääsu teed?

Samuti kui riigi kohta peame ütleva, — kõik riigikunst ehk riigipoliitika on rahanduskunst, rahanduspoliitika, — tuleb ka omavalitsuste kohta tähendada, et kogukondlik poliitika on lõppudelõpuks majandus- ja rahanduspoliitika.

Väljapääsutee oleks nõnda siis Eesti rahanduspoliitika põhjalikus ümberkorraldamises.

Selle juures tuleb pidada silmas, et põhimõttelikult omavalitsus väljendub kogukonna kui majandusliku üksuse ülalpidamises nende majanduslikkude jõudude abil, millised leiduvad temas eneses, ja valitsemises samade jõudude kaudu.

Ja kui võtame selle põhimõtte õigeaks, siis peame tunnustama, et oleks õiglane, kui kohalikud-otsesed maksud kuuluvad omavalitsusele, kaudsed riigile. Maksude määramises olgu maksev autonoomia, sest kui kantakse vastutust ülesannete teostamisel, siis ka maksude võtmisel. Dotatsioonid jäägu ära: poeg, kes elab isä tuludest, tülitseb ikka et vähe ja man-gub juure.

Loodame, et tullakse meie õiglastele soidede vastu ja viiakse ka läbi, kui on tahtmist.

Hoolekande-seaduse teostamine ja selle muutmise põhimõtted.

Tallinna linnavalitsuse hoolekandeosakonna asjaajaja **Valter Luik**'i referaat.

Lugupeetud omavalitsustegelased!

Üle 3. aasta on möödunud ajast mil hoolekandeseadus võeti Riigikogu poolt vastu ja asuti selle tegelikule teostamisele. See aeg on võrdlemisi lühike et saada täielikku pilti ja ülevaadet, mille alusel võiks otsustada mõne seaduse tegelikule elule vastavuse või mittevastavuse üle. Seda peab eriti tähendama just hoolekande seaduse kui tähtsa ja laiaulatuslise kohta, kuna see iseenesest näeb ette 10-aastalise käsituse kõigi nende ülesannete täitmiseks mida ta normeerib. Täielikku arvustust võiks anda alles selle aja möödudes, missugusel korral saaksime ka õige pildi seaduse headest külgedest ja puudustest. Praegusel korral katsun puudutada tähendatud küsimust niipalju ja selles ulatuses kuivõrd lühikene refereerimise aeg ja seaduse 3-aastane käsitamine võimaldavad.

Sotsiaalse olukorra korraldamisele asuti meil alles hiljuti, ajal kus majanduslik elu ümberkorraldamisel, kus tööstus ja kaubandus uutele oludele kohanemas, ning riikline iseolemine väljaehitamisel ja kindlustamisel. Nagu teistelgi aladel, on ka kehvemate rahvakihtide elujärje kindlustamine algatmel, astmel mille vanemad kultuurriigid ammugi unustanud. Puudub ju meil peaaegu täiesti sotsiaalkindlustus selle sõna täies mõttes. On maksev ainult osaline haiguste ja õnnetuste vastu kinnitamine ja riiklistes ja omavalitsuste ettevõtetes kaugeltki mitte rahuldav pensiooni seadus. Teistes riikides juba aastakümned maksivad invaliidsuse, vanaduse, tööpuuduse jne. vastu kindlustused puuduvad meil täiesti. Kõigi nende sotsiaalsete normide puudumisel tuleb hoolekande seadusel asendada neid. Hoolekandeseadus oma esimeses paragrahvis loetleb hoolealuste liigid, äärmärkides isikud kes õigustatud abi saama. Sellest näeme et hoolekande seaduse põhjal peab hoolitsetama haiguste, õnnetuste, vanaduse, invaliidsuse ja raskejalguse, surma ja tööpuuduse puhul. Seega siis on loetletud kõik sotsiaalkindlustuse liigid. Mõistagi et sarnane olukord mõjutab hoolekandeseadust raske koormana.

Ei saa väita et hoolekandeseaduse täitmine praeguses olukorras oleks omavalitsustel raske selles mõttes nagu ei oleks meil hoolekandeseadust vaja, või nagu oleks see seevõrra laiaulatusline et ta vajaks piiramist. Ümberpöörduvalt, — kui esimesel omavalitsustegelaste kongressil hoolekandeseadus oma põhjapaneva tähtsuse poolest kõrvutati põhi- ja maaseadusega, siis tehti seda täie õigusega, — hoolekandeseadus on elulise tähtsusega. Nende kodanikkude põhiõiguste alusel mida kindlustab põhiseadus, riigi otsekoheseks kohuseks on, kui ta kanda tahab demokraatliku ja kultuurriigi nime, hoolitseda oma kodanikkude eest, kes sattunud viletsusse ja puudusesse. Õiguslik riik ei kohusta ainult oma kodanikke vaid õigustab ka. Kui enne 19. juulit 1925 a. Eesti riik selles suhtes oma kodanikud unustanud oli ja puudustkannataja riigikodanik pidi võtma hoolekannet kui armuandi vastu, siis seaduse vastuvõtmise päeval tunnustas seaduseandline võim kodaniku põhiõigust ka sel alal ja andis põhiseadusega kindlustatud kodaniku õigusele reaalse kuju. Sellepärast ei saa juttugi olla hoolekande seadusest kui demoraliseerivast seadusest. Sarnasel korral peaks eitama ka pensioni, haiguse ja õnnetuste vastu kindlustamise seadusi. Veel enam, riigi kodaniku õiguslist olukorda, põhiseadust ja üldse õiguslikku riiki kui niisugust.

Kuna hoolekandeseadus tekitab nurinat üksikute omavalitsustegelaste poolt, siis vaatame lähemalt missugustest asjaoludest see tingitud, kas ta õiglane ja kas leidub olukorra parandamiseks abinõusid. Kõnealuse seadusega omavalitsus on kohustatud teostama kinnist kui ka lahtist hoolekannet peaaegu täiel määral, eriti aga viimast. Õigus ju on et riik võtab kinnisest hoolekandest osa enda peale. Kahjuks ei ole mul käepärast andmeid üksikute omavalitsuste väljaminekuid, kuid üldiselt on teada et omavalitsused kulutavad hoolekande peale 5—20% omast korralisest eelarvest; keskmiselt 10—12%. Samuti teame meie riigi kulu sel alal. See tõuseb vaevalt üle 2%. Siinjuu-

res peame tähendama et ülaltähendatud hoolekande % on võetud käesolevast ajast kus omavalitsustes lahtisest hoolekandest, selle sõna õiges mõttes, juttugi pole. Ma uusn et keegi ei pea normaalseks nähtust kus tihti peavarjuta, toetajata ja töövõimetu üle 60-aastane rauk on sunnitud end ülalpidama 2—3 krooniga kuus, kui ta kerjamise või mõnel muul teel omale ülespidamist ei otsi. Kujutlegem aga seisukorda kui meil püütakse teostada hoolekannet sel määral nagu see hädavajalik ja kohustav. Ei ole liialdatud kui võtan hädatarviliku ülespidamise keskmiseks normiks kümme korda suurema summa, s. o. 20 krooni kuus. Arvesse võttes et kõik abitarvitajad ei vaja täit ülespidamist, peame siiski arvestama et hoolekande täiel määral teostamise korral üldised hoolekandekulud tõuseks vähemalt 2—3 kordseks. Omavalitsused võivad õnnelikud olla et abitarvitajad pole hakanud massiliselt nõudma oma seaduslike ühikute õiguste jaluleseadmist kohtuteel. Nähtavasti on ka töö-hoolekandeministerium arvestanud sarnase kaebamise võimalustega, pannes maksma oma viimases hoolekande korraldamise märuses, avaldatud Riigi Teatajas 28.VIII. 28. Nr. 70. — kindla korra hoolekandelist kaebuste esitamise korra kohta. Olukord nõuab ajaviitmata parandust, veel enne kui seisukord muutub katastroofiliseks. Olukord eeldab kiiret tegutsemist mitte üksi omavalitsuste vaid ka abitarvitaja seisukohast väljamineks. Elukallidus tõuseb, tööpudus suureneb, ja ühes sellega ka abitarvitajate hulk ja vajalik toetuse summa. Need on põhjused mis nõuavad tõsisest kaalumist, abinõude ja teede leidmist seisukorra päästmiseks.

Kuidas aga kõike seda parandada? Ma juba tähendasin et võrreldes riigikuludega omavalitsuste kulud on protsentuaalselt mitu ja mitu korda suuremad. Siinsamas peame esitama aga küsimuse, mis sugustel põhjustel, või õigemini millisel ühiskondlik-õiguslikul alusel omavalitsused peavad olema suuremal määral kohustatud hoolitsema kodanikkude eest kui riik.

Võttes küsimust sisuliselt, peame andma eitava vastuse. Ei mingisugust.

Omavalitsusüksused, — vallad, alevid, linnad, maakonnad — erinevad oma jõukuse poolest. Sama ajal kui üks omavalitsus suudab tegutseda võrdlemisi lahe-

dalt, teine peab piirama oma väljaminekuid tunduvalt, suutes suurte jõupingutustega rahuldada vaid kõige hädavajalikumat. Endastmõista suudab jõukam omavalitsus hoolitseda oma piirides elavate kodanikkude eest suuremal määral kui rahaliselt kitsikuses olev. Teisest küljest on ka arusaadav et mida vaesem omavalitsus seda vaesemad on tema elanikud, seda väiksemad selle omavalitsuse tuluallikad, kuid seda suurem on abitarvitajate arv ja suuremad väljaminekud hoolekande peale. Eriti raske on seisukord väikestes üksustes kes kohustatud hoolekannet teostama, kuid täiesti arusaadaval põhjusel seda ei suuda. Jääb järele kaks teed: kas teostab ta hoolekannet ainult osaliselt, määrates abitarvitajale kaugeltki mitte rahuldava toetuse, või jätab ta kõik teised tarbed rahuldamata ja teostab ainult hoolekannet. Ei saa aga oletada, et vaesema valla elaniku-abitarvitaja ülespidamiseks vähem tarvis läheb kui jõukamas vallas. Kõik see loob põhjuse enam-vähem liikuvamate abitarvitajate rändamiseks vaesemast kodukohast teise omavalitsusüksusesse kus abimäärad suuremad. Nimetatu aga omakord tingib kõikide omavalitsuste hoolekandenorme vähendamise minimumini kuna vastasel korral karta on hoolealuste juurevoolu. Kõige selle all kannatab aga abitarvitaja. Kui hoolekande nõukogu poolt üleriiklised toetusnormid väljatöötatakse ja need maksma hakavad, mida senini 3 aasta jooksul tehtud pole, pääseksid seisukorrast küll abitarvitajad, muidugi tihti kohtuvõime tarvitades. Seega siis oleneb käesoleval ajal abitarvitaja avitamine üksikute omavalitsuste rahalisest seisukorrast mis pole võimaldanud teostada hoolekande seadust viletsusse ja puudusesse sattunud kodaniku üheõigusluse mõttes abisaamises selles suures kui see vajalik. Sellepärast on vaja omavalitsuste väljaminekute katmist või kulude vähendamist kui tahetakse talitada vastavalt hoolekandeseaduse mõttele, s. o. viia abitarvitajaid ühtlasesse seisukorda. Selleks on olemas kahte liiki võimalusi.

Nagu juba eelpool tähendatud tuleb avalikul hoolekandel asendada peaaegu kõiki sotsiaalkindlustuse alasid, s. o. täita teiste seaduste ülesandeid. Niipea kui Eestis maksma pannakse sotsiaalkindlustus kõigil aladel, langeks omavalitsustelt hoolekande teostamisel suured väljamine-

kud. Osa hoolekandest teostaks sarnasel korral tööstusettevõtted ja pärastised abitarvitajad töölisel ise. Teame, et enamjagu hoolekannet vajavaist on endised töölisel kes vanaduse, haiguse, tööpuuduse või mõnel muul teel sattunud viletsusse, hoolekannet vajavasse seisukorda. Ehk jälle nende tööliste naised, lesed ja lapsed. Olgu hoolekande-seadus kui demokraatiline tahes ja hoolekande korraldus laiaulatuslikum, ikkagi jääks sellele armuanni maik juure, mis puudub sotsiaalkindlustusel. Viimase juures abivajaja teab, et osa sellest mida ta saab on tema enda raha, oma tööga ja vaevaga ajajooksul kogutud. Neist kaalutlusist väljamineks peaks meie esimeseks ülesandeks olema sotsiaalkindlustuse maksmapanek. Kuna käesoleval ajal riigikogu sotsiaalkomisjonis oli arutusel haiguste, töövõimetuse ja vanaduse ning leskede ja vaestelaste kindlustamise seaduse eelnõu mis saadeti Vabariigi Valitsusele seisukoha võtmiseks, siis arvan et teine omavalitsustegelaste kongress tunnistades sotsiaalkindlustuse seaduse tähtsust ja vajadust, aitaks kaasa selle vastuvõtmiseks Riigikogu poolt. Sotsiaalkindlustuse maksmapaneku korral langeks omavalitsuste õlgadelt suured kohustused hoolekande alal. Omavalitsused võiks siis teostada kõike seda, mida hoolekandeseadus nõuab neilt ega määrataks naeruväärseid summasisid viletsusse sattunud kaaskodanikkude aitamiseks, vaid teostataks hoolekannet nagu see vajalik ja seadusega kohustatav. Võrdlemisi meie teiste seadustega hoolekandeseadus on hea seadus kuid viimase peale on veeretatud kõik sotsiaalolukorra parandamise ülesanded ja loomulikult on siis ka hoolekande seaduse teostamine raske.

Sotsiaalkindlustuse seaduse elluviimise nõudmist peaks toetama iga omavalitsustegelane, iga kodanik kes oskab olukorda õieti hinnata. Sellepärast, lugupeetud omavalitsustegelased, kõik kellele on tähtis ühiskondlik arenemine, kellele pole ükskõikne meie omavalitsuste ülesanded ja kohused oma kaaskodanikkude vastu, tõstavad omad käed resolutsiooni poolt mis nõuab sotsiaalkindlustuse seaduste väljatöötamist ja maksmapanemist. Tähendatu on üks neist abinõudest mis parandaks praeguse hoolekande viletsat seisukorda ja aitaks omavalitsusi raskest seisukorrast välja. Senikaua kui

pole jõutud sotsiaalkindlustust läbiviia peame leidma olukorra paranemiseks teisi teid.

Kuulsime juba referaadis „Omavalitsuste maksud ja kohustused“ millises seisukorras oleme. Omavalitsuste peale püütakse igal alal kohustusi veeretada, küsimata kuidas neid kohustusi täita. Millest ammutatakse need sissetulekud, millele abil omavalitsused oma kohustusi täidavad? Ei arvestata et tööpuudus ja elukallidus kasvab, et selle tagajärjeks abitarvitajate arvu tõus ja omavalitsuste väljaminekud suurenevad. Kõrgemalt poolt tõmmatakse kindlal käel maha igasugused summad mis kuidagi omavalitsuste seisukorda hoolekande küsimuses kergendaks. On ju igapäevaseks nähtuseks saanud tööpuuduse, s. o. hädaabi-tööde summade kärpimine või kustutamine. Ei arvestata sellega et isegi hoolekandeseadus loeb riigi ülesandeks tööpuuduse vastu võitlemise ja nende abitarvitajate eest hoolitsemise kes töötaoleku tõttu on sunnitud abi tarvitama. Need härrad kellesse see küsimus puutub, võtku aega ja lugegu põhjalikult läbi Riigikohtu otsus 14. II. 1928. a. Tallinna linnavalitsuse kaebuses Tõrva alevivalitsuse otsuse peale, kus sõnasõnalt on öeldud: „hoolekande alla kuuluvad kõik isikud kes kannatavad puudust või vajavad hoolekandelist abi ähvardava puuduse eemaletoormiseks. On selge et tööline kes ehk terve, aga tööpuuduse pärast viletsasse seisukorda satub ja eluülespidamise võimaluse kaotab, hoolekannet tarvitab. Vaadeldes hoolekandeseaduse üksikuid määrusi sihiga väljaselgitada missugusesse seal ülesloetud abitarvitajate liiki niisugused abitarvitajad terved töölisel mahutada tuleb, peab tunnistama et niisugused tuleb viia VIII peatüki alla mis räägib hoolekandest õnnetusjuhtumuste puhul. Tööpuuduse peale võib õigusega kui õnnetujuhtumuse peale vaadata ja § 130 tarvitatud sõnad „muude õnnetuste läbi kannatajad“ lubab tähendatud liiki abitarvitajaid nende hulka arvata. Niisuguste isikute eest peavad hoolitsema, nagu see selgub §§ 129—136 kohalikul omavalitsused, ilma et neil õigus oleks tarvitatud kuluisid tagasi nõuda omavalitsustelt, keda muil juhuseil hoolekande seaduse § 19 alusel kindlaksteh-tava abitarvitaja alalise elukoha järele selleks oleks võinud sundida. Kulud

mis omavalitsustel sellest te-
kivad, tasub neile tööhoole-
kandeministeerium kellele
eelarves tööpuuduse vastu
võitlemiseks eriti summad
määratakse.“

Vaadake, lugupeetud omavalitsustege-
lased, nii kõlab meie seadusteseletaja
Riigikohtu otsus. Mida tehakse aga meil
selle asemel et seadusest lugupidada ja
seda täita. Alles vähe aja eest käis ajaleh-
tedest teade läbi et ministeeriumi eelarvest
tööpuuduse vastu võitlemiseks määratud
summad on kustutatud. Kustutatud ajal
kus tööpuudus otse kisendav, kus abitar-
vitajate arv juba küllalt suur, samuti kui
omavalitsuste väljaminekud hoolekande
peale.

Kui nüüd omavalitsused, Riigikohtu se-
letus käes, lähevad nõudma tööpuuduse
puhul antud toetuse tasumist, lüüakse
nende ees lahti „Riigi Teataja“ nr. 33 —
1926. a. ja loetakse ette Hoolekandesea-
duse muutmise seadus, kus leiata: „Töö-
hoolekandeministeerium kutsus asutusi
ellu ja teostab käesoleva seadusega riigi
kohuseks tehtud hoolekande ülesannete
ülevõtmist omavalitsusasutustelt töö-
hoolekandeministri poolt maksuma pandud ja
Riigikogu poolt lubatud krediitidega
kooskõlas olevate määruste
ulatuses.“

Nii siis, pühkigu omavalitsused suu
puhtaks ja teostagu riigi ülesandeid omal
arvel. Ei ole ju omavalitsustel seesugust
jumalikult tarka seadust ka abitarvitajale
ettepanna ja soovitada rihma pingutada.
Ei! Omavalitsused on kohustatud toetust
andma ja kui nad seda ei tee sunnitakse
neid selleks kohtuteel, küsimata sellest
kas see nende või riigi ülesandeks.

Sarnase talitusviisi juures on loomulik
et hoolekandeseaduse teostamisega rahul
pole nii omavalitsused kui ka abitarvi-
tajad. Kuid mitte hoolekandeseadus pole
selles süüdi, vaid need kes oma kohuseid
ei taha täita, veeretades oma ülesanded
omavalitsuste peale. Riik andku oma-
valitsustele sisetulekuid, siis saaks ka
omavalitsused hoolekandeseadust täita.

Nüüd tahaks ma veel lühidalt puudu-
tada hoolekandeseaduse muutmise küsi-
must ja otsusele jõuda kas ja kui suures
ulatuses see vajalik.

Hra hoolekande inspektori lahke vas-
tutuleku tõttu mul oli juhus tutvuneda

nende mõtetega ja ettepanekutega mis
omavalitsused esitasid hoolekandeseaduse
muutmiseks möödunud aastal Töö-
hoolekandeministeeriumi sellekohase ring-
kirja puhul. Neist omavalitsuste arva-
mistest on näha et põhimõttelisi, laiaula-
tuslisi parandusi ei esitata, vaid hoole-
kandeseadust loetakse mitmegei omavalit-
suse poolt üheks paremaks ja täiusliku-
maks seaduseks üldse. Üksikute §§-ide
koht on esitatud parandusi kuid need on
kõik puht tehnilist laadi. Soovitatakse
redigeerida üksikuid paragrahve ümber,
anda normidele selgema väljenduse. Kõige
enam on neis puudutatud H. S. § 19. On
ju tõsi, et see paragrahv on teatud mää-
ral ebaselge, kuid ei usu et see paragrahv
oleks absoluutselt kõlbmatu. Sellele võiks
vahest lisandada et juhusel kui abiandma
kohustatud asutust ei saa teha kindlaks,
peaks hoolekande kulu kandma riik, kuna
sel korral väheneks omavalitsuste vahel
kohtuprotsessid ja kohtul oleks vähem
nende asjade lahendamise tege-
mist teha, s. o. riigil oleks teisest küljest vähem
väljaminekuid. Ka on riigil võimalik
üleriiklist isikuotsimist korraldada ja
isiku elamiseaega kindlaks teha. Edasi
märgitakse neis §§ 51, 90 ja 19 mitte üht-
last hoolekande kohustuse alust. Nii on
§ 19 selleks aluseks võetud abitarvitaja
elamise aeg, kuid §§ 51 ja 90 — alaline
elukoht. Soovitavam oleks jääda § 19
aluse juurde kuna alalise elukoha mõiste
kaunis veniv.

Ka peaks lahtine hoolekanne rinna-
laste, vigaste ja kurikalduvustega laste,
pimedate, kurtummade ja nõrgamõistus-
like kude eest jääma riigi ülesandeks. Ka
praeguses seaduses on kaunis selgelt väl-
jendatud see põhimõte, kuid riik ei ole
seda senini veel teostanud. Arvan et
siin raskuspunkt ei lasu niivõrd hoole-
kandeseaduse ebaselguses, kui riigi tah-
tes oma ülesandeid täita.

Hoolekande- ehk tervishoiuseadust
võiks veel ehk selles mõttes täiendada et
isikute ravimine kes põevad lahtist tiisi-
kust sünniks riigi kulul. Korterite kitsikus
ja alatoitus aitavad selle taudi kiirele
levinemisele kaasa. Jäetakse lahtist tiisi-
kust põdev isik tema perekonda, siis on
tagajärg see et lühikese aja jooksul jäävad
haigeks ka omaksed ja kaasüürilised.
Harilikult on need isikud vaesed, mille
tagajärjel tuleb omavalitsustele hulk hoo-

lealuseid juurde. Tiisikushaigus on meil muutunud rahvusliseks hädaohuks mille vastu järjekindlalt ja tagajärjerikkalt suudaks võidelda ainult riik.

Need oleks vahest üldiselt puudutatud küsimused hoolekandeseaduse muutmiseks. Kuid olen arvamisel et need üksikud mitte laiaulatuslised konarused ei ole

niivõrd kaaluvad et selleks oleks vaja nii rasket ja kulukat aparati käima panna kui seda seaduse muutmine vajab. Pea-raskus langeb ikkagi mitte nende puuduste, vaid juba alguses tähendatud küsimustele, s. o. sotsiaalkindlustuse maksmapanemisele ja omavalitsuste sissetulekute suurendamisele.

Keskvalitsuste ja omavalitsuste vahekord.

Viljandi linnapea A. Maramaa referaat.

Lugupeetud omavalitsuste telelased!

Eesti Vabariik on rahvariik. Teda valitsevad Vabariigi keskvalitsus ja maa-, linna-, alevi- ja vallavalitsused. Nii üks kui teised on valitud ühede ja samade valijate poolt üldisel, ühetaolisel, otsesel ja salajasel hääletamisel. Sellepärast on nii riigikogu liikmed kui ka omavalitsuste volikogude liikmed rahvasaadikud, rahva esindajad. Nagu Vabariigi Valitsus nii ka maa-, linna-, alevi- ja vallavalitsused on kutsutud ametisse rahva esinduskogude poolt.

Nagu näete Eesti Vabariigi keskvalitsus ja omavalitsused kui riikliku valitsemise aparadi rattad ja rattakesed on nii oma sünnilt kui ka otstarbalt sedavõrd ligidas ja lahutamatus ühenduses et Vabariigi Valitsust kui niisugust ei saa olla ilma omavalitsusteta.

Siit järgneb omavalitsuste ja Vabariigi keskvalitsuse tiheda koostöötamise tarvidus ja nõue.

Aga kahjuks iga omavalitsuse tegelane peab tunnustama et tegelikult selle tiheda koostöötamisega lugu on päris halb. Kui loed esimese omavalitsustegelaste kongressi referaate ja läbirääkimisi, mida peeti 4 aasta eest, siis näed et juba siis oli asi halb. Neli möödunud aastat ei ole toonud mingisugust paranemist, vaatamata sellele et I omavalitsustegelaste kongress ühemeelselt nõudis seda. Otse ümberpöörduvalt, — koostöötamise ja hea vahekorra väljavaated ja võimalused on aina halvenenud. Ma ei liialda kui kujutan praegust olukorda järgmiselt: keskvalitsus ei salli omavalitsusi niisugustena nagu nad on meil praegu, tema nõudmine on, — sul ei pea olema teisi jumalaid minu kõrval. Teiste sõnadega, — omavalitsusi nähtaks hea meelega keskvalitsuse amet-

kondadena. Sellepärast kärbitaksegi järkjärgult omavalitsuste õigusi, vähendatakse omavalitsuste sissetulekuid; maksude asemele seatakse keskvalitsuse toetusrahad; pannakse omavalitsuste peale uusi kohustusi ilma et selleks tulusid näidataks. Kui omavalitsused ei taha lasta sündida kõike nii nagu keskvalitsus seda heaks arvanud ja protesteerivad, siis ei taheta lubada seda protesteerimise õigustki. Selleks võin tuua kujuka näite. 1925. a. eraldas Vabariigi Valitsus oma otsusega Viljandi linna administratiivpiiridest sõjaväe kasarmute platsiks 70 hekt. maad. Et see linnavalitsuse plaanidega kokku ei läinud, siis pööras linnavalitsus volikogu üksmeelse otsuse põhjal Vabariigi Valitsuse poole palvega määrata maad teisest vaksalile ja raudteele ligemast raioonist. Linnavalitsuse palve jäeti tähelepanemata. Kui Viljandi volikogu üksmeelselt selle vastu protesteeris ja protest Vabariigi Valitsuse kätte jõudis (kõige kõvem sõna selles protestis oli: volikogu protesteerib), siis kirjutas tolelaegne Riigivanem Jaan Teemant protestikirjale oma resolutsiooni: „Ma ei tunne sarnast keelt“.

Meie omavalitsuste tegelased teavad kui harva meie omavalitsused on pööranud keskvalitsuse poole protestidega. Ikka on viisakalt palutud, palved on alati põhjendatud olnud. On märgukirju saadetud, vahest on delegatsioonidki käinud, aga peab ütleva et pea alati on palved ja märgukirjad jäetud tähelepanemata.

Et koosolijad ise oma kõrvaga võiksid kuulda missuguseis asjus omavalitsuste palveid ja märgukirju on jäetud tähelepanemata, et igaüks ise võiks otsustada kui võrd õigustatud või õigustamata olid palved ja nõudmised ning kui võrd

õigustatud või õigustamata oli tagasilükkamine, kannan siin mõned näited koostolijatele ette.

Suure-Jaani alevivalitsus kirjutab: „Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse § 2. järele läks alevi piirides olev riigimaa aleviomavalitsuse valdamisele 1. maist 1928. Vormilisel üleandmisel ei annud Põllutöoministerium kõiki maid üle, olgugi et oli kohustatud üle andma. Tegelikult ei näidatud ka piire nende maade kohta mis üle andmata jäid. Üleandmata taheti jätta isegi osa maad mis juba 1924. a. üle antud.

Kui Suure-Jaani alevi omavalitsuse esindajad läksid Põllutöoministeriumi Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse alusel oma õigust nõudma, siis ütles neile Põllutöominister: „Kui Teie kohtusse kaebate, saate kindlasti õiguse, aga mina jään oma otsuse juure.“

Otepää alevivalitsus kirjutab: „Alevi administratiivpiiride laiendamise asjus ei ole vist ühelegi omavalitsusele nii suurt ülekohut tehtud kui Otepäale. 1920. a. anti meile alevi piiride laiendamiseks 328 hekt. maad. (Vaata „R. T.“ 1920. a. nr. 61/62. Ajutine määrus linnade ja alevite maaga varustamise kohta). Asusime nende maa-alade planeerimisele ja tänavatevõrgu, korraldamisele, mis nõudis meilt määratud kulusid. Nüüd aga kus alevi administratiivpiiride asi tuli Siseministeriumi kinnitamisele, hr. Siseminister tõmbas maha kõik meie paremad maad mis asuvad Pühajärve kaldal ja millele rajasime oma tuleviku. Alevile on jäetud tema endised piirid ja juure antud tükike raba kust võime vast tulevikus turbaid lõigata.“

Antsla alevivanem kirjutab: „Põllutöoministeriumi korraldusel võeti alevi käest 1924. a. alevile 1922. a. antud maadest 20 hekt. ära põhjusel et alev ei ole 2. aasta jooksul püstitanud sinna ehitusi. Üks krunt anti asunikule põlise pidamise õigusega, teine ajutise kasutamise õigusega, kuhu viimasele antud ka ehituse luba, mis tulevikus alevi piiride laiendamisel takistuseks ees on. Alevivolikogu on korduvalt nõudnud eespool nimetatud krunde tagasi, kuid Põllutöoministerium ei ole võtnud vaevaks kirjadele aastate jooksul vastataagi.“

Kui suur on alevi maapuudus, selgub samast kirjast, kus loeme: „Ehituskruunid

on kõik välja antud, kuid tarvidus kruntide järele on suur; oli juhtumine kus alevi ääremaal asuva ehituskruundi eesõiguse eest makseti 93.000 senti.“

Samasugustest sekeldustest alevi administratiivpiiride asjus kirjutab ka Võõpsu alevivalitsus. Kirjas on osasid mis loen tarviliukuks anda sõnasõnalt edasi. „Alevi käes rendiloleva riigi tagavaramaa kohta teatati kohaliku Põllutöoministeriumi esindaja poolt rendimäär 1926., 1927. ja 1928. a. kohta alles 20. juunil 1928. a. ja nõuti mainitud 3. aasta rendi tasumist hiljemalt 1. juuliks 1928., mida võimata on täita 10 päeva jooksul. Samuti puudub käesoleva ajani Maakorralduse Peavalitsuse poolt kinnitatud rendileping mainitud 3. aasta kohta, missugune eelleping sõlmiti alles 3. aug. 1928. a.“

Võõpsu alevivalitsuse kirjast loeme edasi: „Samasugune lugu Põllutöoministeriumiga on alevivalitsusel endise Võõpsu härrastemaja ostuga. Nimelt otustas alevivolikogu 1922. a. osta mainitud maja kooli otstarbeks (praeguseni asub seal kool) ja samal aastal sõlmiti kohaliku ringkonna valitsejaga ostu-müügi leping mille järele alevi esindaja ühe osa ostusummast sisse maksis. Mõne aja pärast kuuldus et see leping pole kinnitatud; hinnati hoone ümber ja nii jäi see asi soiku. Käesoleval aastal, kirjaga 29. märtsist nr. 1324, kohalik (Räpina) ringkonna valitseja teatab kõnealuse maja rendimäära ja kutsub alevi esindajat rendilepingut sõlmima, arvates 1. maist 1922., kusjuures tasuda tulevat üür aja eest 1. maist 1922. a. kuni 30. apr. 1928. a., kokku kr. 1.265,22 ja alles pärast üürilepingu sõlmimist ja võlgneva üüriraha tasumist sõlmitakse alevivalitsusega viimase soovil (?) härrastemaja ostu-müügi leping mille juures tulla veel tasuda kr. 165,21, s. o. esialgne sissেমaks (5% + tempelmaks) ostu arvele (nagu varem seda ei oleks tasutud).“

Tapalinnavalitsus kirjutab: „Tapal on maaküsimus eriti valus. Seda on antud linnale ainult 119 tiinu. Nüüd on sõja-, sise-, teede- ja kohtuministeriumid esinenud sooviavaldusega saada linnade ja alevite maaga varustamise seaduse alusel maad linna piiridest. Kui linna eneseotsekohesteks tarvidusteks ja seltskondlistele organisatsioonidele maad väljaeraldada, tuleb sellest puudus, mille tagajärjel ehituskruunte üldse võimalik pole

saada, seega linna arenemine kinni pandud. Kui veel arvesse võtta asjaolu et Tapa linna piirab kolmest küljest soo, kuhu linnal pole võimalik areneda ja ainuke vaba kõvamaa linna administratiiv-piiride kõrval koloniseeritakse, siis on Tapa küll väljasuremisele määratud. On palutud reserveerida tähendatud maa linna arenemiseks, kuid põllutöoministerium asus ise selle planeerimisele eluaseme kohtadeks suurusega keskmiselt 4 hektari. Linnavalitsuse protesti ja linnakodanikkude ühise palve peale (692 allkirja) pandi töö ajutiselt seisma. Kuid hiljuti põllutöoministerium teatas et hakkab jälle planeerimistöodega peale.“

Valga linnapea kirjutab: „Valga linna palved maaga varustamise asjus ei ole üldse tähelepanemist leidnud. Rahulolematust tekitas iseäranis järgmine asjaolu: 1920. a. astus linnavalitsus põllutöoministeriumis samme et linna serval, praegu linna piirides, Pedeli jõe ääres asuv vesiveski ühes maaga mis Luke mõisalt võrandatud, antaks linnale üle. Linn kavatses veejõudu elektrijaama laendamiseks ära kasutada. Linna palve põllutöoministeriumis rahuldamist ei leidnud. Veski müüdi põllutöoministeriumi poolt erasikule.“

Viljandi linnavalitsuse ja linnavolikogu korduvad ja üksmeelsed palved Viljandi järve ülekalda asuvalt linna mõisa ja linna talude maašt kaldariba linna administratiiv-piiridesse saamiseks jäid nii Vabariigi Valitsuses kui ka Riigikogus tähelepanemata. Selle tagajärjel läheb nüüd linna piir järve vee veert mööda. Sama kaldariba suvituspiirkonda ja teravhoiu kaitse alla saamise palved lükati Vabariigi Valitsuse poolt korduvalt tagasi. Alles siis kui Vainara Sinimägede laastamise lugu leidis ajakirjanduses üksmeelset hukkamõistmist, rahuldati Viljandi linnavalitsuse korduvalt tagasilükatud palve Vabariigi Valitsuse enese algatusel.

Samasugused sekeldused olid Viljandi linnal sama järvekalda „Popsiseaduse“ alt vabakssaamise asjus ja ainult „Popsiseaduse“ parandamise seaduse III lügmisel Riigikogus rahuldati linna palve.

Narva linnapea kirjutab et Narva linna palved ja nõudmised linna administratiiv-piiride laiendamise ja maaalade „Popsiseaduse“ alt vabastamise asjus, viimane korduvalt, tähelepanemata on jäetud.

Tallinna linnapea kirjutab: „Tallinna linnavalitsus on mitmel korral esitanud palveid Ülemiste järve kallaste sundvõrandmise kohta sest kaldale ehitatud loomalautadest valgub virts järve, — 130.000 elaniku joogivee-allikasse. Palved on aga jäetud tagajärjeta. Mõni laut on tähtsam kui 130.000 elaniku tervis. Järve must ja sogane vesi oli määravaks põhjuseks kulukate filtrite ehitamiseks.“

Tallinna linnavalitsus ja linnavolikogu on korduvalt esinenud palvetega linnale tarvilikkude linna enese maaalade „Popsiseaduse“ alt vabastamiseks, aga kõik palved on ilma motiive toomata tagasi lükatud.

Linnadeliidu juhatus on saatnud viimastel aastatel hulk palveid ja ettepanekuid Vabariigi Valitsusele ja Riigikogule linnade ja alevite hädade kõrvaldamiseks, olemasolevate seaduste muutmiseks ja uute valmistatavate seaduste täitmiseks, aga hoopis vähe tähelepanu on pöördud Linnadeliidu palvetele ja märgukirjadele.

Siintoodud näited on üksikud hulgast küsimustest milles linnade ja alevite õiglasid palveid, ettepanekuid, nõudmisi, märgukirju pole rahuldatud.

On selge et sarnastel asjaoludel keskvallitsuse ja omavalitsuste vahel ei saa olla hea.

Edasi peatun mõnede tähtsamate seaduste ja määruste juures et kuulajail oleks võimalik saada pilti missuguses suunas Keskvalitsus arendab oma tegevust omavalitsuste suhtes.

Sarnaseid seadusi on kolme liiki. Esimesse liiki kuuluvad seadused mis kärbiavad linnade ja alevite sissetulekuid ja õigusi. Teise liiki tuleb arvata seadused mis suurendavad linnade ja alevite kohustisi ilma sissetulekuid näitamata. Kolmandasse liiki arvan kõik muud seadused mis linnade ja alevite loomulikkude arenemist ja tegevust takistavad ja piiravad.

Esimese liigi seadused on:

a) tulumaksu seaduse 1924. a. muutmise seadus.

Nimetatud seaduse § 91. muutmise tagajärjel kaotasid kõik suuremad linnad osa tulumaksu. Tallinn näiteks üksi 40.000.000 senti.

b) 1927. a. alkohoolsete jookide müügiseadus. See seadus vähendab kõikide omavalitsuste trahterimaksu näol saadavaid sissetulekuid. Selle asemele luba-

takse anda omavalitsustele erifondist (mida praegu veel ei ole) trahterimaksu vähenemise korral toetussummasid. Uus alkohooli müügi seadus on väiksematele omavalitsustele nagu alevid, kus üks ainus trahteriasutus, sissetulekute vähenemise suhtes otse halvava mõjuga. Kõige paremal korral jääb, näiteks 600.000 sendiliselt trahterimaksus 200.000 senti järele, seega 400.000 senti kaotust.

c) 1928. a. ärimaksu seadus lubab omavalitsustele võtta lisapõhiärimaksu 50% suuruses, kuna enne oli õigus võtta 100%. Viljandi linn näiteks, kaotab selle seaduse maksimahakkamisega 300.000 senti.

d) Kavatsesetav juriidiliste isikute maksumise seadus mille järele omavalitsuste ettevõtted: elektri- ja veejaamad, apteegid jne. lähevad tulumaksu alla, vähendab omavalitsuste sissetulekuid omavalitsuse ettevõtetest. Viljandi linnal, näiteks väheneks tulu ettevõtetest umbes 100.000—200.000 sendi võrra.

e) Jõuvankrite- ja bensiinimaksu seadus (Riigikogu komisjonis vastu võetud) vähendab kõikide suuremate omavalitsuste sissetulekuid.

f) Kavatsesetav uus lõbustusmaksu seadus väheneb linnade lõbustusmaksust saadavaid sissetulekuid sel teel et osa lõbustusmaksu antakse kultuurikapitalile üle, kuna ülejäänud osa tarvitamise kohta võetakse omavalitsustelt oma määramise õigus, sest seadus määrab ette ära, millisteks ülesanneteks lõbustusmaksu summasid võib kulutada.

Teise liigi seadused on:

a) Hoolekandeseadus ja

b) Rahva tervishoiu seadus.

Mõlemad seadused on suure ulatusega tarvilikud seadused, aga nad panevad omavalitsustele, iseäranis just linnadele ja alevitele väga rasked kohustised peale ilma et oleks näidatud kust saada sissetulekuid uuesti tekkinud ja tekkivate kulude katteks. Omavalitsustel on võimata jätta seaduses ettenähtud kohustisi täitmata, sest kodanikkudele on seadusega antud õigus nõuda kohtu teel nende kohustiste täitmist. Seaduse alusel omavalitsuste poolt esitatud hoolekande kavade milles oli nähtud ette riiklik toetus, on töö-hoolekandeministeriumis kõik „kalevi alla“ pandud.

c) Pensioniseadus mille järele omavalitsused maksavad oma teenijate ja töö-

liste palkadest pensionikapitali 4% maksu, nõuab omavalitsustelt rohkem kui näiteks riik oma teenijate eest pensionikapitali maksab. (Riik maksab 2% oma teenijate palgast pensionikapitali).

d) Riigikogu valimiste, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduski paneb omavalitsuste peale kulusid mis õiguse pärast peaksid olema riigi kanda, sest kõik need toimingud on puht riikliku iseloomuga.

e) Ka kodanliste registreerimiste seadustega tulid omavalitsuste peale need kohustised mis nõuavad kulu, tulusid aga selleks mingisuguseid ei ole.

Kolmanda liigi seadused on:

a) Popsiseadus. Selle seadusega võõrandati linnadelt hulk varandusi ilma et linnade vastuvaidlusi ja soovisid selle juures kuigi palju arvesse oleks võetud. Võõrandatud varanduste eest tasutakse omavalitsustele mitte turuhinna järele vaid riigimaade hinna alusel.

b) Linnade ja alevite maaga varustamise seadus. Selle seaduse § 6. seab linnade ja alevite krediit-poliitika põllutöoministeriumi valve alla; §§ 7. ja 11. võimaldavad Vabariigi Valitsusele ja siseministeriumile teostada järelvalvet linnade ja alevite valitsuste tegevuse üle otstarbekohasuse seisukohast; § 10. jätab kogukonna huvid varju ja tõstab erahuvid esiplaanile; § 16. määrab asunduskapitali heaks linnadelt ja alevitelt 40% maade ja päraldiste sissetulekust, kuna asunikude asunduskapitali maks mitu korda väiksem on.

c) Määrustest tuleb nimetada linnade ja alevite maaga varustamise seaduse elluviimise määrust mis pole kooskõlas seadustega.

Peale nende siinloetletud seaduste on veel teisigi samalaadilisi aga vähem silmapaistvaid seadusi.

Pea kõikide nende seaduste arutamisel Valitsuses ja Riigikogu komisjonides ning pleenumis Linnadeliidu juhatus on nii otsesel kui kaudsel teel esitanud linnade ja alevite huvides parandusi. Aga kahjuks peame tunnustama vähe küll on linnade ja alevite häält võetud kuulda.

Kui niiviisi järk-järgult, samm-sammult omavalitsuste seisukorda halvendatakse, kui omavalitsused selle tagajärjel oma ülesannete ja pealepandud kohustiste täitmisel enam eduga ei suuda töötada, isegi seniseid seisukohti käes ei

jõua hoida, vaid tagasisamme peavad tegema, kui kõige selle juures omavalitsuste hädahüüdeid tähelegi ei panda, kuidas saab siis olla juttu keskvalitsuse ja omavalitsuste heast vahekorrast, nende tihedast koostöötamisest?! Ei, pingulistikud vahekord võib ainult veel halveneda.

Aga astume veelgi edasi. Veel on asjaolusid, mis keskvalitsuse ja omavalitsuste, eriti just linnade ja alevite vahekorra halvenemises õli tulle valavad. Ma mõtlen siin viimasel ajal iseäranis silmatorkavaid linna ja maa huvide vastollu seadmisi. See pidavat olema mingi maaorientatsioon. Linnade välislaenu eest vastutamise seaduse eelnõu arutamise puhul on see võtnud väga sõjaka iseloomu: maad otse ässitatakse linnade vastu. Ei saa siin sedagi nimetamata jätta et seadustessegi hakkab nõrguma seda maaorientatsiooni müürki. Näiteks on tulemas uus õpetajate palgaseadus. Selle eelnõu järele riik maksab maal 90%, linnades aga ainult 80% õpetajate palgast. Teise näitena nimetan jõuvankrite ja bensiinimaksu seaduse eelnõu mis näeb ette et selle maksu alusel saadud summadest läheb 65% maa- ja 35% linna- ja aleviomavalitsuste teede ja tänavate korrashoiuks, vaatamata sellele et linnades ja alevites palju rohkem on autosid, et linnade ja alevite jõuvankrid palju rohkem bensiini tarvitavad kui maal ja et linnades ning alevites rohkem jõuvankreid tarvitatakse kui maal, seega siis ka linna ja alevi teid ja tänavaid rohkem jõuvankrite sõiduga lõhutakse, mispärast neid sagedamini parandada ja uuendada tuleb.

Kas kõige selle maaorientatsiooni taga ei tantsi üks väike saatanake, hõõrudes rõõmu pärast käsi lootuses et linna ja maaomavalitsused enese keskel tülli lähevad, vähemalt koos ühes ikkes ei vea?! Linnade administratiiv-piiride määramisel olidki juba pea igal pool linna- ja maaomavalitsused vastamisi sattunud. Selle tagajärjel vähendati igal pool linnade administratiiv-piire.

Sama ebaloomulikuna paistab keskvalitsuse liig agar erahuvid eelistamine mis ilmnes väga jumevalt kogukonna maade võõrandamisel, nimelt „popsiseaduse“ arutamisel ja pärast selle seaduse elluviimisel. Omavalitsuste kõigiti põhjendatud nõudmised lükati ilma pikema

jututa tagasi. Meile, omavalitsuste tege-lastele on täiesti arusaamatu kuidas võib üldse kõrvutada näiteks meie pealinna nõudmisi erihuvid nõudmistega, neid erahuvid pärast tagasi lükata. Sama imelik on Ülemiste järve kallaste sundvõõrandamise tagasilükkamine. Linnade ja alevite maaga varustamise seaduse erahuvid § 10. satutab kogukonnad väga raskesse seisukorda ja vaevalt on arvata et selle seaduse § muutmisest mööda pääseb.

Samasuguse erahuvid eelistamisega on maaseaduse teostamisel pea igal sammul tegemist. Kui paljudes kohtades on meie vallaomavalitsuste huvid erahuvidele ohvriks toodud. Käesolevaski referaadis oli mul juhus nimetada kuidas Valga linnale veskit ei müüdüd, müüdi aga eraisikule, kuidas alevitele maad ei antud, anti aga eraisikule.

Nüüd lubatagu veel ühe vahekorda halvendava asjaolu juures peatuda. Meil, omavalitsustegelastel on tekkinud arvamine ja päris põhjendatult et kõigi omavalitsustele, eriti just linnadele ja alevitele vastuvõtmatute seaduste ja määruste sündimisel, kõigi omavalitsuste soovide ja palvete tagasilükkamisel ei ole põhjuseks mitte ükski omavalitsuste tähtsuse madalalt hindamine, mitte ükski maa ja linna vastollu viimine, mitte ükski erahuvid eelistamine, vaid veel ka omavalitsuste hädade ja tarvete puudulikkus t u n d m i n e. Kuipalju on meil riigitegelasi kes enne on olnud omavalitsuste tegelased? Kuipalju on meil riigiametnikke, just kõrgemaid kel omavalitsustest kuigi palju aimu oleks? Ja lõpuks, kuipalju on meil Riigikoguski liikmeid kes omavalitsustega hästi tuttavad oleksid? Sellega, mu härrad, ongi õige sagedasti seletatav et omavalitsuste seadused saavad eluvõõrad. Iga halb ja eluvõõras seadus on raskeks õnnetuseks riigile ja rahvale. Halb ja eluvõõras omavalitsuste seadus on kahekordselt raske.

Lugupeetud kuulajad! Nagu kõigest siin ettetoodust selgunud on igateviisi põhjendatud meie omavalitsustegelaste arvamine et keskvalitsus liig alahindab omavalitsuste tähtsust ja sellepärast omavalitsuste palvetele ja hädadele kuigi suurt tähelepanu ei pööra, vaid kärbib kergel käel ja kaalumata seaduste ja määrustega omavalitsuste õigusi, vähendab nende sissetulekuid, suurendab ko-

hustisi ja ei mõtle kõige selle juures tagajärgedele. Aga lubage öelda — see on kõige hoolimatum Eesti omariikluse aluste õhnestamine. Eesti Vabariigi vaenlased hõõruvad rõõmuga käsi, omariigi pooldajad vaatavad kurvalt pealt. Ja see sünnib kõik ajal kus Eesti omariikluse tulisem juht ja eestvõitleja Jaan Tõnisson Eesti keskvalitsuse juhina riigivanema toolil istub. Või ei ole siin enam kellelgi midagi ütelda, midagi parata et kõik läheb päris automaatselt? Ja kui me seda viimast tunnustame siis peame tunnustama ka seda et sarnasel korral keskvalitsus ja omavalitsused vajavad üksteist enam kui kunagi. Eesti riik ei seisa, ei püsi ilma omavalitsusteta, sest Eesti omavalitsused olid Eesti Vabariigi loojad ja on ja jäävad Eesti Vabariigi aluseks. On vastuvaidlemata tõde et mida kindlamad on meie omavalitsused, seda kindlam on ka riik. Mida parem ja sõbralikum on keskvalitsuse ja omavalitsuste vaherkord seda tihedam on koostöö nende vahel, seda parem rahva hääolu.

Kui Eesti keskvalitsus ja omavalitsused ikka rohkem ja rohkem sõjajalale satuvad, siis on riik isekeskis tülis. Niisugune riik ei saa püsida. Siis peame meie, omavalitsuste tegelased, kahekordselt agarad olema, sest kui Eesti Vabariik peaks lahkuma iseseisvate riikide perest, andke andeks sarnane mõte, siis on Eesti omavalitsused need, kes peavad Eesti rahvast koguma, kasvatama, hoid-

ma ja kaitsma. Mida rohkem oleme oma riigis oma õigusi lasknud kärpida, oma sissetulekuid ära võtta, seda raskem, — võib olla isegi võimata, — on neid võõras riigis tagasi saada.

Samast seisukohast lähtudes on täiesti õigustatud olnud linna- ja alevivalitsuste nõudmised avaramate administratiivpiiride asjus, samuti mitmete riigi hoonete omavalitsuste omanduseks saamise asjus. Mis omavalitsuste oma, see on rahva oma. Aga Vabariigi varanduse kohta ei saa seda öelda. Toompea loss, näiteks oli enne veneriigi omandus, enne seda veel Rootsi riigi omandus, veel varem Poola ja Saksa ordu päralt. Tallinna raekoda aga on olnud kõik aeg mil Toompea loss omanikke vahetas, Tallinna linnaomavalitsuse omandus ja ei ole võimalik et keegi võtaks selle Tallinna linnalt ära.

Kas seegi kõik ei tõesta omavalitsuste tähtsust ja püsivust riikide ja rahvaste elus!

Lõpetan lootusega et meil pikapeale tungib kõigist kihtidest ja parteidest läbi arusaamine omavalitsuste tähtsusest. Siis paraneb ka keskvalitsuse ja omavalitsuste vaherkord ja võimaldub tihe koostöötaime rahva kasuks.

See kõik teostub kui meie, omavalitsuste tegelased ei heida meelt, vaid visalt ja püsivalt kaitseme omavalitsuste õigusi. Selleks soovin kõigile omavalitsuste tegelastele palju hääd tahtmist ja jõudu!

Korteriküsimuse lahendamise rahanduslik külg.

Direktor L. Sepp'a referaat.

Enne kui asuda korterite ehitamiseks uute teede leidmisele, tuleb esijoones selgitada kas senised teed on olnud küllalt otstarbekohased. Meie senine riiklik 4%-line ehituslaen oli soodne oma odavuse tõttu. Teistel maadel on laenu saamine kallim. Saksamaal, näiteks ehitajal peab olema enesel kuni 15%; esimene hüpoteek annab 40—50%, kuid pankade kaudu see läheb 8—9% maksma; teine hüpoteek on odav, umbes 3%. Nii kujuneb laen keskmiselt 5—6%-liseks.

Belgias laenumäär tõuseb kuni 65%

ehituse väärtusest. Keskmine % on umbes sama kui Saksamaalgi. Soodsam on asi aga teise hüpoteegi puudumise tõttu; seevastu riik toetab majaostjat 10—25%-ga.

Schveitsis antakse enamasti esimese hüpoteegiga laenu kuni 65%; eraturu % on 5—5½. Teise hüpoteegina ja teatud garatniiga saab laenata kuni 22%.

Inglismaal laen läheb täielikult eraturule. Valitsus annab toetust 20-aastase kustutusega.

Üldiselt kõigub laenu % välismail 5—6 vahel. Sealsed lahedamad rahaolud võimaldavad suuremat arenemist. Belgias, näiteks ehitati 10. aasta jooksul vastava keskühingu poolt 100 tuhat maja, mis vastaks proportsionaalselt 10. tuhandele meie oludes.

Meie võrdlemisi soodsa riikliku ehituslaenu halbtuseks oli rahaliste ressurside vähesus, mis pole võimaldanud rahuldada kõiki soovijaid. Suur hulk ehitada soovijaid on seetõttu sunnitud laenama eraturult umbes kolm korda kallima protsendiga.

Meie ehitusühingud on täitnud oma ülesande rahuldavalt, kuna üksikute isikute ehitamine riikliku laenuga ei tee meile igakord au. Kuigi riigiasutuste algatus pole alati halb, oleks siiski õigem et seltskond organiseeruks ise. Omav litsuste ülesandeks peaks olema tegevuse juhtimine ja kontrollimine.

Pole loota et edaspidi oleks võimalus anda riiklikku ehituslaenu suuremas määras. Riigi eelarve kokkuseadmine on sündinud pinevuse all. Seisab ees rida suuremaid lähema tuleviku ülesandeid, mis nõuavad suuri summe, nagu 6-aastase sundusliku alghariduse teostamine, hoolekande-seaduse elluviimine, teede-seaduse teostamine, samuti teenistusvanuse tasu ja kõrgendatud perekonna-abiraha, milleks valitsus annud lubaduse ja mida peab täitma. Kõik need kulud tõusevad mitmesse miljonisse krooni nii et optimistlikumalegi vaatlejale peaks olema selge, et riik ei suudaks anda suuremaid summe ehituslaenuks.

Linnade poolt on esitatud ettepanek luua ehituslaenu kustutamismaksudest erifond samaks otstarbeks. Praegu on ehituslaenu väljas 3½ milj. krooni. Selle tagasimaks võiks anda aastas umbes 200.000 kr. Kui riigieelarve järele määratakse sellele lisaks veel sama palju, siis see oleks kogu summa, millega võiksime arvestada. Kui anda iga korteri kohta 4000 kr., siis võiks ehitada aastas üle riigi 100 uut korterit. On aga teada et ainult Tallinnas 6000 leibkonda otsib korterit.

Ehituskrediiti ei peaks seepärast nõutama mitte riigi eelarve kaudu, olles seotud riigikogust ja rühmade poliitilisest meeolust, vaid seda peaks soetama teisiti.

Tartus asub hüpoteek-pank, kust antakse ühisel vastutusel laenu liikumata

varanduste pantimisel. Ka Soomes on samalaadiline elamute hüpoteegi-selts, kes ise emmiteeris pantkirju ja tegi sel teel esimese välislaenu, mida riik kindlustas kaudselt.

Ka meil tuleks kutsuda ellu korraldus mis muretseks laenu korterite kindlustusel. Selleks kõik ehitusühingud peaksid liituma keskühinguks, kelle ülesandeks oleks mitte ainult ehitustegevuse revideerimine vaid ka raha muretsemine. Välismaade eeskujul ehitusühingul tuleks laenata 50% kuna 20—30% peaks muretsema juure eralaenuuna teise hüpoteegi näol. Meil on raske nõuda et ehitajal omal oleks suurem kapitaal. Kui riik garanteeriks ehituslaenu, siis ühing võiks anda hüpoteeklaenu kuni 90% elamu väärtusest.

Valitsuse poolt garanteeritud laenud on odavamalt realiseeritavad. Ka realiseerimine on 1—1½% odavam, mis läheks omakord korterite ehitamise soodustamiseks. Valitsuse garantii soodustaks ka võlapaberite eraturule laskmist hüpoteekpanga pantkirjade eeskujul, mis annavad 9% tulu. Riigi poolt garanteeritud paberile võib igatahes loota turgu, sest et neid võiks kasutada tagatiseks riigiasutustele, väärtpaberitena. Samuti võivad asutused mahutada omi vabaid summe neisse pantkirjadesse. Riigi garantii avaks neile paberile tee ka väliturule esimese paari aasta jooksul nagu seda kinnitab Soome eeskuju.

Korterite ehitamise soodustamiseks on praegu asjast huvitatud ringkondades väljatöötamisel vastav seaduseelnõu. Pidades varajaseks selle ettekandmist referent tutvustas ainult selle põhimõtetega. Need on järgmised:

Elukorterite ehitamise keskühingu eesmärgiks on aktiivselt kaasaadata korteriolude parandamisele linnades, eriti aga:

- 1) eeskujulikkude elumajade ja korterite tüüpide kindlaksmääramine, asulate ehitus- ja ümberehituskavade valmistamine;
- 2) odavate ehitusmeetodite selgitamine ja levitamine, ja
- 3) laenu andmine oma liikmeile elumajade ehitamiseks ja tänavate ja avalikkude platside, veevõrkide, valgustusseadete ja kanalisatsioonide ehitamiseks.

Keskühingu liikmeiks on riik, linnaring aleviomavlaitsused ja need korterite ehitusühingud, kes keskühingu põhikirja alusel tema liikmeiks astuvad.

Keskühing annab laenusid oma liikmeile — ehitusühingutele ja omavalitsustele. Laenusid antakse Keskühingu pantlehtedes. Pantlehed peavad olema kindlustatud laenudega täiel määral.

Rahaministri otsusel Keskühing võib välja anda pantlehti, mis võivad olla kindlustatud ka sularahaga või riigi poolt garanteeritud väärtpaberitega. Samad kindlustused on lubatavad ajutiselt ka sel korral, kui kate on vähenenud laenude tasumise tõttu või mõnel muul põhjusel ja kui vastava summa pantlehtede väljaandmine pole kohe läbiviidav.

Ehitusühingutele antavad laenud peavad olema kindlustatud 90% suuruses hüpotekide näol keskuhingu kontrolli all ehitatud majadega ja nende alla kuuluvate kruntidega.

Omavalitsustele antavad laenud peavad olema kindlustatud laenusajaate — omavalitsuste võlakohustustega, täiel määral.

Laenusid antakse ainult niisuguste ehitustööde teostamiseks mille plaanid, kavad ja ehitustingimused on keskuhingu poolt heakskiidetud.

Keskühingul on õigus igal ajal kontrollida laenude arvel teostatavate ehituste töid, tarbekorral nõuda nende kooskõlastamist heakskiidetud plaanidele, ka-

vadele ja tingimustele või korraldada politsei kaudu ehitusühingute tööde seisma-panekut.

Laenuintressi määr ei või olla kõrgem kui Keskühing ise maksab pantlehtede järele. Laenu tähtaeg ei või tõusta üle 20. aasta.

Keskühingu pantlehtede eest vastutab riigikassa.

Kahjude eest, mis riigikassa kui vastutaja kannatab ehitusühingutele laenudeks emiteeritud pantlehtede järele, vastutavad nagu pärisvõlgnikud linnaomavalitsused, kogusummas 50% suuruses kahjusummast, igaks — proportsionaalselt tema maaalal olevate ehituste jaoks antud ja tasumata olevatele laenudele.

Omavalitsustele jääb õigus keskuhingult tagasinõuda tasutud kahjusi ühes lisakuludega.

Keskühingu kohustuste korraliku täitmise eest vastutavad kõik ehitusühingu liikmed 50% suuruses sellest laenu summast, mis Keskühingult saadud ja veel tagasi maksmata.

Ehitusühingute kohustuste korraliku täitmise eest peavad vastutama kõik ühingu liikmed oma lisakohustustega 50% suuruses liikme peale langevast laenuvõla summast.

Parema elamisviisi ehk elukorteri propaganda.

Riigikogu liikme M. Martna referaat.

Viimasel ajal on meilgi korteri-viletsuse küsimust sagedamini käsitama hakatud, nii et oletada võib nagu hakkaks arusaamine rahva ärksamates kihtides läbitungima, et selle viletsuse vastu vaja on võitlema hakata. Selles küsimuses on iga inimene huvitatud eestkätt aga meie omavalitsused ja tohib sellepärast küll soovi avaldada et viimased korteriviletsuse lahendamise suunas tagajärjerkamalt teotsema hakkaksid kui seni. Sest elamiskultuuri kaugemale ulatuvad vajadused ja nõudmised ei ole mitte ainult iga üksiku elaniku kohta tähtsad, vaid nõndasama kogu rahva-, nõnda siis ka iga kogukonna tuleviku suunas. On kahtlemata kindel et elamiskultuur ja rahva üle-

üldine kultuur teine teisest olenevad. Kui üteldakse et ainult terves kehas terve vaim elada võib siis võime nõndasama ka korteri ja terve inimese vahekorra suunas ütelda.

Korteriviletsuse juures ja selle vastu võitlemise loiduses langeb osa süüdi sellele et rahva laiad hulgad selle üle mitte hüllalt teadlikud ei ole kui tähtis korter inimese elus on ja missugune ta peaks olema et inimese elunõudmisi täita. Selle elukülje peale ei ole kool mitte küllalt suurt rõhku pannud; rahvast koolitades ei ole temale seda teadmist mitte tarbeks hinge sügavusse istutatud, mis ta elukorterina enesele võlgneb. Seda tegematajäänud kultuurtööd tuleb nüüd kõigepealt

täiskasvanute juures teha, ühtlasi aga ka nõuda et praegune kool oma kohuse selles suunas hoolega täidaks ja lastele selgeks teeks missuguses vahekorras inimene elukorteriga seisab. Täiskasvanute suunas püüame selle üle selgusele jõuda kuidas korterikultuuri küsimusi rahva seas selgitada ja selleks tarvilikke teadmisi kõige paremini levitada.

Arusaadavalt tuleb ka siin kõiki tuntud ja äraproovitud teid ning vahendeid kasutada, mis üleüldine kultuur meile tavalikus mõttes kätte näitab, eestkätt — teadagi — trükikirjas ning suusõnal tehtav selgitustöö. Aga kuna siin tegemist on eriküsimusega, tuleb ka küsida kas ei leidu eri teid mis seda tööd hõlbustaksid?

Iga niisugune töö on seda viljakam mida paremini see kavatsetud ja korraldatud on. Korteri reformi heaks ja korteri viletsuse vastu võitlemise küsimuses tuleb selle peale eriti rõhku panna et töö hästi läbikaalutud plaani järele sünniks. Sellepärast tuleks vastav keskühing ellu kutsuda kes mainitud suure töö üleüldises ulatuses ühise juhtimise alla võtaks. Niisuguse keskühingu ümber koguksid loomulikult asjatundjamaid inimesed linnas ja maal kelle hääle nende asjatundlikkuse tõttu kaugemale kõlaks ja otsustena rohkem kaaluks. Sellane keskühing — nimetame teda siin: Elukorteri propaganda keskühing, lühendatult E.P.K. — kutsuks ellu kohalikud ühingu kes kohtadel tegeliku töö eneste peale võtaksid. — Asja ligemale astudes küsime: mida peaksime Elukorteri Propaganda Keskühingu tegevusest oodata võima?

Kõigepealt peaks E.P.K. selle üle selgust muretsema kui suur on Eestis korteripuudus ja missugused pahed juurduvad korteri viletsuses. Keegi inimene kes küsimusse tõsiselt suundub ei kahtle selles et Eestis suur korteripuudus valitseb, et meie korterid äärmiselt viletsad on ja et selle viletsuse tagajärjed kohutavalt hädaohtlikud on. Kuid tõsisemaid uurimusi, rääkimata teaduslikkudest uurimustest, ei ole laiemas ulatuses ette võetud. Rahvalugemise aegu toimiti lihtsaid kirjeldusi milliste põhjal teatava koledusepildi oleks võinud saada. Aga just see materjal seisab Riigi Statistika büroos läbitöötamata, avaldamata. Näib et valitsus seda materjali ei soovi avaldada. Kas häbelikkusest või kartusest et rahva

nõudlikkus väga võiks tõusta seda on raske ütelda. See hoitakse saladuse katte all. Nende ridade kirjutaja soovis neid ülestähendusi tookord näha. Ei pääsenud ligi, riigivanem härra Kukk, pole selleks luba andnud. — Mainitud Keskühing peaks seda täies ulatuses selgitama hakkama ja see määrakski tema eriülesanded.

Kui mingi asi halb on siis püütakse seda parandada. Esimene samm on: kindlaksteha missuguses ulatuses asi halb on. Nõnda siis ka korteriküsimuses. Selle halbtuse vastu võitlemiseks tuleb rahvast mobiliseerida. Ka siin tuleb halbtuse selgitamisega alata, s. o. rahvale tuleb selgeks teha et meie korteriolud viletsad on ja tuleb näidata, missugused halvad tagajärjed selle viletsusel on. — Kui tahetakse selle väite vastu ütelda et igamees teab ja näeb kui halb tema enese ja kui halvad meie korterid üleüldse on, mis seal enam vaja selgitada, — siis ei ole see ometi mitte õige. Rahvas on korteriviletsusega elupõlvede kestel nõnda harjunud ja paremat, eeskujulikku on tal vähe näha sest teiste maade paremaid korteriolusid rahva hulgas nägema ei ulata, mispärast mainitud selgitamistöö kuidagi ülearune ei ole. Alles sel teel kui iga inimene teab millise puuduse all iga üksik ja kogu rahvas kannatab, võime eeldada et võitlus korteriviletsuse vastu üleüldiseks muutub. Iga üksik peaks arusaamisele jõudma et just ka tema korteriviletsuse all kannatab ja et ta kõigepealt oma korteriolusid parandama hakkaks. Alles siis kui sellane isiklik arusaamine levineb ja tugevad juured alla saab, muutub võitlus kergemaks ja tagajärjerikkamaks. — On tähtis et mainitud arusaamine kindla aluse saaks. See võib aga kõige paremini plaanikindla, ajaliku selgitamise teel sündida, kusjuures tervishoiu- ja korteri-tervislikkuse teadusi tuleb kasutada.

Üksikasjalisemalt E.P.K. tegevust ettekujutades näeme et ta oma sihte saavutades näiteks kongresse ja avalikke koosolekuid peab korraldama kus asjatundjad inimesed siia kuuluvaid küsimusi peaksid selgitama, arutades mis teha tuleks ja mispärast seda ja teist teha tuleks. — Me oleme üleüldiselt juba rõhutanud et E.P.K. otstarbekohase kirjanduse levitamisele erilist rõhku peab panema, siin kriipsutame veel sellele alla et

ta ajakirjandusega sobiva vahekorra peab looma ja hoidma, nõnda et küsimusse suhtuvad asjatundjate kirjutused ajakirjanduses ruumi leiaksid ja sel teel suure lugejate hulga ette jõuaksid. Ajakirjanduse suur mõju peab ka siin suur olema, eriti kui toimetused seda omalt poolt toetaksid. Minu arvates peaks ajakirjanduse toetus seda kindlam olema mida asjalikumalt E.P.K. ise ülesastub.

Minul ei ole mõtet sellase üleüldise Elukorteri Propaganda Keskühingu tegevuskava piiritlema hakata. Aga ma tahan ometi mõnda puudutada mis ma sellel alal olen näinud ja mis ka meil järeletegemist tasuks. Liitati ei vaja iga sellane samm poolegi Keskühingu olemasolu vaid ka teistsugused koondised ja üksikud inimesed võivad mõndagi teha. Ma mõtlen oma näituste kasutamist korteri reformi mõtte levitamise suunas ja, kui võimalik selleks eri-näituste toimepanemist. Julgen meeletuletada et oktoobrikuu ehitusnäitus Tallinnas s. a. väga sünnis juhus oli kus korterireformi mõtte levitamistööd oleks võimalik olnud teha ja peab kahetsema et seda veel ei tehtud. Aga tulevikus peaksid kõik kodanikud kes korteriviletsuse vähendamise- ja korteriolude parandamispuüete juures kaasa teha tahavad, just sellaseid näitusi korraldada ja oma puüete tervitamiseks kasutada püüdma.

Näitustel ja igalpool kus suured rahvahulgad liiguvad ja kus inimestel aega ega mahti ei ole pikemaid ja väikekirjalisi tabeleid ja ülestähendusi lugema või koguni uurima hakata, tuleb teistsugust, teatavat reklaami abinõu tarvitada ja liikuvale rahvale võimalikult lühidalt ütelda mis tarvilik. Mis aga nimelt tarvilik, seda tuleb palju seast hoolega välja sõeluda. Kui see kindel, siis tuleb kaaluda kuidas seda hästi lühidalt ja nõnda väljendada et see rahvale hõlpsasti silma paistaks, meelespidamiseks tähtis näiks ja võimalikult hõlbus oleks meelespidada. Näiteks mõni silmapaistev pildistus — olgu minupärast ainult kontuurides — vastava lühikese aga hõlpsasti loetava märkusega mis lugedes ei koorma, aga hõlpsa meelespidamise laadi on.

Oletame et tahetakse korteripuudust eriti rõhutada, siis kirjutame — näiteks — suure kirjaga tahvile:

Tallinnas loeti 1926. a. leibkondi 44.166
 „ „ „ „ korterisi 35.657

Korterisi vähem kui leibkondi 8.509
 s. o. teiste kõrval, ilma omaette korterita elas

Tallinnas 8.509 leibkonda,

ehk iga viies leibkond Tallinnas on ilma omaette korterita!

Ehk:

Tallinna 35.657. korterist oli 1926. a.	
ühetoalisi	26.372 ehk 74%
2-toalisi	3.503 „ 9,8%
3-toalisi	2.452 „ 6,9%
Väikekorterisi kokku	32.337 „ 90,7%
4-toalisi ja suuremaid ainult	3.240 „ 9,3%
Tallinnas loeti 1926. kööktube	19.927 ehk 57%

Tallinna korteriolud ei ole 1926. a. saadik mitte paranenud, nähtavalt on korteripuudus aina kasvanud!

Tiisikushaiguse ja väikekorteri hädaohtu selles suunas rahvale südamepealepannes tuleb silmapaistvalt ütelda:

Tallinnas registreeritud 2.962 tiisikushaigeist elasid:

1-toalistes korterites	1.894	haiget, ehk 64%
2- „ „	538	„ „ 18%
3- „ „	220	„ „ 7%
4- „ „	84	„ „ 2,9%

Niisugune arvude kõrvuti seatud rida peab silma paistma ning igale vaatajale peab siit meelejääma et tiisikushaiguse hädaoht korterikitsikusega suureneb. Sellele võib juure lisada teise arvude ream mis näitab kui palju vähemates korterites inimesi rohkem sureb kui suuremates korterites. Seda võib eriti silmatorkavaks teha kui näidata kui palju sagedamini surnuvanker väikeste korterite ette tuleb ja siit elanikke surnuaiale viib. Nõndasama võime surnukristukeste virnaga rahvale mälestusse raiuda kui palju lastesurevus väikestes, eriti ühetoalistes korterites suurem on kui suuremates korterites ja kuidas laste surevus korteri suurenemisega väheneb. Me võime ka seda piltlikult ning suure reklaami kirjaga inimestele meele raiuda kuidas inimese eluiga sellejärele pikemaks saab või lühemalt kustub kuidas ta oma korteris teistega kitsalt kokku tuubitult või aga lahedamalt — oma ette elab.

Eesti Tervishoiu Muuseumil Tartus ongi juba mõnesuguseid pildistusi ja diagramme, kirjalikke märklauseid jne., milleid ka sellistel näitustel võiks kasutada. Neid tuleb aga täiendada ja otstarbekohaselt vormida. — Arvatavasti võiks ka

sellesisulisi küsimusi ja meeletuletusi mainitud kohtadel plakatite kaudu väljendada, näiteks:

Kas sinul ja su perekonnaliikmetel on korteris küllalt õhuruumi ja puhast õhku?

Igale inimesele 20 kantmeetrit õhuruumi! Õhupuhastus — õhuvahetus olgu nõnda et õhk tunni jooksul 3 korda võib uueneda!

Kas sinu korteris on valgust ja päikesepaistet küllalt?

Aknad vastu päikest, sageli avatud, nende suurus vähemalt ükskümnendik osa põrandapinnast. Töökodade, vabrikute aknad olgu vähemalt seitsmes kuni kolmas osa põrandapinnast.

Korteriolude tervendamise ja elamiskultuuri tõstmise suunas aitab kahtlemata kaasa kui võimalik oleks halbu, kitsaid, tervisevastaseid eluruume avalikult näidata ja nimelt elutruult, nõnda nagu nad on. See on raske teostada sellepärast näidatakse neid pildistatult. Pildina ei avalda nad aga seda mõju mis korteriviletsuse otsekohene nägemine annab. Seda valdavam oleks mõju kui viletsaid eluruume parematega kõrvuti olles võiks võrrelda. Sija kuulub ka ruumijaotus korterites nende ehitamisel, nagu ka mööbel, köök jne. mille kõige parandamise ja kõrgemale tõstmise suunas väga palju teha on.

Kooli kõrget ülesannet ja suurt edasi viimise võimalust puudutasime möödaminnes. Siin tuleb nõndasama plaanikindlalt tegutseda, erilist rõhku pannes kooliõpetajate kasvatamisele niihästi seminarides kui ka ülikoolis, kus seks otsustabeks sotsiaal-tervishoiu õppetool asutada tuleks. Ka siin võiks mainitud Elukorterite Propaganda Keskühing kaasa avitada.

Möödamannes oleks veel korterite valvet nimetada mis meie linnades möödapääsemata vajaduseks on saanud. Nõndasama on ajakohane ehituscadus paratamatu aja nõudmine kui me korteri-

viletsuse vastu tahame võidelda. Dr. V. Sumberg tuletab näit. väga tabavalt oma broshüüris: "Missugune peab olema tervishoiuline elukorter, 1927" meele et meie seadusandlus on küll asunikkude loomalaute suunas nõudmise maksma pannud, lauta ventilatsiooniga varustada, mis kahtlemata tarvilik on; kuid — elumajade suunas seda ei nõuta!

Korteriinspektor peaks linnades just korteriviletsuse äravõitmise lähtekohast minnes tegutsema. Tema peaks linnavalitsuste silmaks olema, kes näidata võiks, kus viletsus kõigesuurem, kus abi kõige vajalikum. Niisugune korteriviletsuse arst peaks hästi haritud inimene ja oma erialal asjatundja olema, kes mitte ainult vigu ja puudusi ei peaks nägema, vaid kes ka abi kätte juhatada oskaks, s. o. abi mis teatavas piiris sageli ka suure viletsuse juures mõndagi kergitust võiks tuua. — Mis viimasesse puutub, s. o. juhatamisesse ja nõuandmisse olgu elanikule, olgu majaomanikule, on korteriinspektori ülesanne ülitähtis. Ja väga palju oleneb inspektori asjatundmisest ja oskusest, kui palju tema nõuandmisi tähele pannakse. Arvatavasti oleks elamiskultuuri tõstmiseks väga kasulik elanikkudele sageli kõige lihtsamates asjades nõuandjaid õdesid otsida, väljaarendada ja ametisse panna. Neil oleks lai tegevusala ja nende töö kannaks head vilja.

Kui härra direktor Leo Seppa poolt kavatsetav ja soovitav üleriikline Ehituse Keskühing — korterite ehitamise rahaga varustamise sihiga — õnnelikult ellu kutsutakse, oleks mõeldav ja koguni ehk soovitav, kui siin mainitud Elukorterite Propaganda Keskühing Ehituse Keskühinguga käsikäes, näiteks selle eriosakonnana, s. o. tema kõrval tegutsema hakkaks. Selkombel võiks tegu ja propaganda teineteist vastakute täendada.

Tallinna linna külgehakkavate haiguste haigemaja noorema ordinaatori

Dr. Borman'i aruanne

Königsbergis (Saksamaal) 11. kuni 14. juunini 1928 ärapeetud kongressi üle.

Königsbergi ülikooli arstiteaduskonna poolt korraldatud (organisaator prof. Bärger) sarlakikongress 11. kuni 14. juunini oli täielikult tööle pühendatud. 15. juunil

Königsbergi linnavalitsus korraldas kongressist osavõtjalle ringsõidu läbi linna, kusjuures vaadeldi ka ülikooli uuemaid klinikeid.

Kongressist võtsid osa peale Saksa- maa arstiteadlaste ka Vene, Poola, Ungari ja Läti sarlakieriteadlased. Kongress oli organiseeritud põhimõttel võimaldada eelnimetatud maade esindajaile arutleda viimase sarlakiepidemia ajal saadud kogemusi. Sarlaki juures on viimase 5 a. jooksul peaaegu kõik endised vaated osalt muudetud, osalt ümberlükatud. Kogemuste materjal oli nii rikkalik, arvamised läksid mõnikord niivõrd lahku, et vaata- mata sellele et nelja päeva jooksul töötati ainult üks ainukene asi läbi, vaevalt jat- kus aega kõigi asjasse puutuvate küsi- muste lahendamiseks.

Juba aetioloogia küsimus näitas kui kaugel oleme veel sellest, et ka kõige põnevamaidki küsimusi sarlaki juures lõ- pulikult lahendada. Kongressil toodi ette mitte vähem kui 6 sarlaki tekkimise võimalust.

Ka meil ajalehtede kaudu nii populaar- seks saanud dr. Smirnova-Samkova (Kiiev) poolt sarlakihaigete veres üleslei- tud tekitaja, mis võimaldavat streptokok- kide sissetungimist organismi ja mis eda- siantav olevat kasside läbi, kelle veri seda tekitajat rikkalikult sisaldab, oli kõi- ge vähem põhjendatud. Kindlad kontroll- proovid puudusid ja üldse oli küsitav, kas meil siin polnud tegemist ühe värvimise kunstliku produktiga.

Prof. Selma Meyer (Düsseldorf) näi- tas, nagu seda juba enne prof. Bürgers (Königsberg) tegi, et itallaste Caronia ja di Sidoni poolt kirjeldatud sarlakidiplo- kokkid (mis osalt ka filtrist läbi lähevad) pole midagi muud kui kultuurmeediumi produktid. Prof. Bürgers saatis 12 sar- nast preparaati Caronia ja di Sidonile. Viimased avaldasid arvamist et mitte ühelgi prepraatidest ei leidu nende pisi- laste tundemärke. Kaks nendest 12, olid Caronia ja di Sidoni originaal preparaadid.

Prof. Zlatogorov (Harkov) oli arvami- sel et kui ka sarlakipatogeneesis strepto- kokkus etendab väga suurt osa, sarlaki- tekitajaks peab siiski tunnistama läbi filtri käiva mikroorganismi. Sest et see vii- mane aktiveerib streptokokki ja võimal- dab selkombel sarlaki tekkimist.

Dr. Mandelbaumi väidete järele män- gib samasugust osa tema poolt ülesleitud difteeriakepikeste sarnane sarlakitekitaja. Ehk küll Dr. Mandelbaum toetas oma ar- vamist ilusate epidemioloogiliste andme-

tega, ta siiski jäi üksinda oma seisuko- hale.

Peatähelpanu nõudis anafülaksia sar- lakihüpoteesi ja streptokokkide hüpooteesi arutus. Anafülaksiahüpotees oli esitatud tema looja prof. V. Szontagh'i (Ungari, Debreczen) poolt.

Prof. Wolff-Eissner (Berlin), prof. v. Groer (Lemberg), prof. Selma Meyer (Düsseldorf) ja isegi Dochez (New-York), kelle kongressile ilmumine takistatud, saatis oma arvamise kirjalikult — kaldu- sid anafülaksia hüpooteesile. Nende arva- miste järele ei ole sarlak külgehakkav hai- gus vaid ainult organismi reaktsioon, mida võivad kutsuda esile mitmesugused fak- torid (igasugused tekitajad, rohud jne.). Kuigi kongressist osavõtjad ei jõudnud lõpulikule otsusele sarlakiaetioloogias, oli siiski üldine kalduvus anafülaksia aetio- loogia vastu ja streptokokkus hämolütiku- se poolt (prof. Schrottmüller — Hamburg, prof. Friedemann — Berlin, prof. Dold — Berlin, prof. Korschun — Moskva, prof. Stutzer — Rostov, prof. Grekov — Taschkent j. t.). Ka erapooletud osavõt- jad (näit. prof. Bürgers — Königsberg) olid arvamisel et sarlaki patogeneesis mängib suuremat osa streptokokkus. Väga võimalik et sarlaki streptokokkus on mitmetüviline. Prof. v. Szontagh'i arva- mine et sarlaki tekkimise juures peab pa- nema rohkem rõhku haige konstitutsioo- nile (näit. lümfatismus) ja päritavusele — oli kõigile vastuvõetav.

Sarlaki seroteraapia läbirääkimise juures oli silmapaistev et kahtleval seisuko- hal asusid ainult need kongressist osa- võtjad, kel polnud juhtu ravida raskeid sarlakihaigetid seerumiga. Muidu oli pea- aegu üldine arvamine et sarlakiseerum on toksilise sarlaki vastu võitlemisel ai- nuke ja väga tugev abinõu. Küllaldaselt doseeritud ja õigel ajal (esimese 3—5 hai- guspäeva jooksul) süstitult see võis mõ- nikord peasta ka kõige raskemad toksili- sed juhud (fulminans).

Sarlaki septiliste tüsistuste vastu on aga seerum võimetu, kui puhas antitoksi- liselt mõjuv aine. Ravimine kombineerit- tud seerumiga, millel peab olema ka anti- septiline mõju (prof. Fr. Meyer — Berlin), on alles katsestaadiumis. Rohkem prakti- list huvi pakub seerumi-ravimise kombineerimine antiviiruse ravimisega. Vii- mane hoiab ära septilised tüsistused (dr. Bardach — Odessa). Prof. Ivatschentsev

(Peterburg) demonstreeris et raskete toksiliste juhtude juures saab rutulist abi seerumi süstimisega intralumbaal (sarnasel juhul ei tohi aga seerum sisaldada karbooli, vaid ainult kloroformi).

Kui ka seerumiteraapia oli peaaegu kõikide poolt heaks kiidetud, siiski prof. Böttner (Königsberg) tõstis küsimuse üles, kas ei nõrgenda seerumi applikatsioon organismi eneseimmuneerimise tendentsi. Sellepärast prof. Böttner soovitas kergematel juhtudel seroteraapiaga ettevaatust. Raskemaid seerumihaigusi sarlakiseerumi tarvitamisest keegi ei ole näinud (prof. Schrottmüller — Hamburg, prof. Kirejev — Moskva j. t.).

Privaatdoksent H. Schmidt (Marburg) toonitas et sarlakiseerumi täpne titreerimine, nagu see näit. difteeriaseerumi juures läbi viidud, on seni üldse võimata. Sarlaki toksini üksus on relatiivne, individuaal-vastuvõtlikkusest ärarippuv suurus. Sarlaki toksini ja antitoksiini titrid on sellepärast relatiivsed ja võivad anda väga suuri vigu. Loomade (kiitsed ja kodujänesed) peal toksiinide ja seerumite standartiseerimine on senini veel ainult katse järgus.

Sarlaki epideemia vastu võitlemise mõttes oli üldine arvamine et kõik meie senised meetodid on abitud. Prof. v. Drigalsky (Berlin) jutustas kuidas temal „läks korda suure eduga“ võidelda sarlaki epideemia vastu selle läbi et ta keelas kooliskäimise mitte ainult sarlaki, vaid ka kõigile kurguhaigetele lastele. 20. a. jooksul oli tema oma tööga väga rahu. Ainult möödunud aasta epideemia näitas temale et kõik need määrused olid täiesti abitud olnud. Tema 20-aastane edu oli seletatav nähtavasti sarlakihaigustumise üldise nõrgenemisega. Niisama kui teised üldised infektsioonid, ilmub ka sarlakitaud perioodiliselt oma seaduste järele (prof. Bürgers — Königsberg).

Esimene küsimus, mis tuleks lahendada sarlakitaudi vastu võitlemisel, oleks: Mis teeb organismi sarlakile vastuvõtlikuks? Sarlakki vastuvõtlikkus teatavasti on väga muutlik. Vanus, sotsiaalne seisukord, konstitutsioon, meteoroloogilised tingimused jne. mängivad oma osa. Vastuvõtlikkuse hindamine naha reaktsiooni läbi Dick'i järele on sellega raskendatud, et see reaktsioon paisab olema mitte spetsiifiline, vaid lokaal nahareaktsioon, mis ei tarvitse peegelda-

da üldist organismi seisukorda. Ja kongressist osavõtjate suur enamus kaldus otsusele, et Dicki reaktsioon nõuab hoolsat revideerimist. Mitte iga inimene ei põe tüübilist sarlakki omas elus. Võimalik et kõik need, kes ei põe tüübilist sarlakki läbi, saavad kindlustuse sarlaki vastu lihtsa sarlakitekitajatega kokku puutumise läbi, ilma et õieti haigeks jääksid (Stumme Infektion — eradots. de Rudder — Würzburg).

Teine küsimus — Kes annab sarlaki edasi? Kongressi arenemisega selgus et väga suure osa sarlaki edasiandmises peab panema lihtsate angiinade ja tervete batsillide kandjate arvele (Dr Gentzen — Königsbergi linnaarst soovib registreerida igat angiina juhtu). Selle läbi jääb haigemaja isoleerimine, koolide sulgemine, kooliruumide desinfektsioon illusoorseks. Haigemaja isoleerimine oleks soovitatav ainult selleks, et võimaldada pikemat „Schonungs“-ravimist, kuid mitte kui üldine tervishoidlik määrus. Haigemajast väljakirjutamisel ei tohi kõõmendamine mõõduandev olla. Aga ka prof. Friedemanni nõudmine, et haige võib minna koju, kui kolmekordse järelvaatamise juures tema kurgus ega ninalimas ei leidu hämalüütilisi streptokokke, vajab piiramist. Esiteks võib ka negatiivsele vastusele vaatamata ikka veel streptokokkus limas leiduda (prof. Seligmann — Berlin). Peaasi on aga et puhtterapöitiliselt ei tohi sarlakihaiget koju lasta enne kui tüsistuste hädaoht möödunud (s. o. umbes 5 näd.). Haigemajades peavad tingimata olema „Durchlüftungs“-toad, kus sarlaki rekonvalesendid võiksid puhtas õhus vabaneda oma sarlakipisilastest.

Ainukeseks ratsionaal-abinõuks sarlaki vastu võitlemisel jääb aktiivne sarlakivastane immuniseerimine. Kas immuniseerimine virotoksiiniga pulverisatsiooni teel suukoopasse (prof. Belonovsky — Peterburg), mis annab umbes 4 kuud kestva kindlustuse, kas kõige rohkem tarvitatud toksiiniga või sarlaki anatoksiiniga süstimise läbi, mis annab mitmeaastase immuniteedi, — kõik need abinõud võimaldavad haigustumise ja surevuse protsendi alanemist immuniseeritud laste hulgas. Lege artist läbiviidud süstimised ei ole ialgi kardetavad. Ainult liiga suured annused võivad tekitada neerude ärrituse (prof. Stützer — Rostov). Immuniseerimise kogemused põhjenevad osalt

väga suurel materjalil (näit. 40.000 last Moskvast — prof. Korschun). Süstimisi peab võetama võimalikult taudist vabal ajal ette.

Vaatamata sellele edule, kongress pooldas arvamist, et immuniseerimine peaks olema veel ainult eriteadlaste ja mitte tervishoiuametnikkude kättes.

Kongressil tehti järgmised kokkuvõtted:

Streptokokkudel on väga suur tähtsus sarlakipatogeneesis: temal põhjeneb praegune seroterapia, niisamuti kui ka aktiivse immuniseerimise katsed.

Seerumiravimise suur tähtsus kinnitatakse autorite enamuse poolt.

Aktiivse immuniseerimise tarvitamine praktikas kuulub alles teadusliku uurimise piirkonda.

Kas peale streptokokki veel teine sarlakitekitaja on olemas ja kas tema profülaktika jaoks on tähtis, tarvitab selgitamist.

Kongressi tööd tähele pannes ja kokkuvõttes selgus, et meie Tallinnas sarlaki uurimises, teraapias ja ka tema vastu võitlemises mitte ainult teiste maadega sammu oleme jõudnud pidada, vaid isegi paljude asjades ees oleme. Energiline aktiivse sarlakivastase immuniseerimise populariseerimine ja võimaldamine (maksuta linna ambulantsis, koolides, linna laste varjupaikades süstimine jne.), mis Tallinnas juba 1,5 a. jooksul läbi viiakse, laialdane raviseerumi tarvitamine Tallin-

na linna külgehakkavate haiguste haigemajas juba 2 a. jooksul, on asjaolud, mis asetavad Tallinna sarlaki mõttes tervishoidlikult seisukorralt esimeste ritta Euroopa linnade seas.

Meie kogemustest oli minul võimalik ühes ettekandes ja diskussioonis igal küsimusel oma seisukohta võtta ja kongressile ka mõned uued tõsiasiad ette tuua.

Nüüdsest sarlakitaudist Saksamaal, eraldi Königsbergis, oli võimalik tähele panna olukordi, mis väga sarnanevad meie oludele 1,5 a. tagasi. Ka Königsbergi nakkushaigemajad on sedavõrd ületäidetud, et sarlakihaigeid peab paigutama ka mitte-sarlaki jaoskondadesse. Ja see sünnib maal, kus mõnedes riigi haigemajades iga voodi juures oma raadioaparaat seisab ja kus mõnesuguse aparadi peale, mis ainult puhtteaduslikku huvi pakub ja mida üldse väga vähe kasutatakse, ilma pikema jututa välja antakse 8000 riigimarka jne. Nii ootamatu on see taud ka Saksamaal.

Samuti kui meilgi 1926—27. a. pakub ka Saksamaal ajakirjandus oma lahket abi arstkonnale sarlaki vastu võitlemises selleläbi, et ta tänutäheks oma arstidele tervishoiutegelastele tungib neile kallale kõiksugu teravtate demagoogiliste artiklitega. Näiteks süüdistati tähtsat sarlakiuurijat prof. Dold'i (Berlin) selles, et tema tarvitavat inimesi katseobjektidena oma uurimustel. Kuid selle löö pikantsus seisab selles, et tähendatud tormi kutsus esile ainult prof. Doldi kirjeldus katsetest, mis Ameerika teadlased võtnud vabatahtlikkude isikute peal ette.

Viini linna omavalitsusest.

Tuntud kommunaal-poliitik, Viini maapäeva president Dr. Rob. Danneberg andis käesoleval aastal välja broshüüri, kus ülevaatlilikult kirjeldatakse Viini linna valitsemise viise ja majanduslikku tegevust. Alamal avaldame tähtsamat nimetatud broshüürist.

Miljonlistest linnadest Viin on ainuke kus omavalitsust juhivad sotsiaaldemokraatiline enamuse. Viinis oli 1927. a. valijaid 92 protsenti, ehk 1 milj. 152 tuh. häält, millest sotsiaaldemokraatide kasuks langes 60,27%, kõigile teistele rühmadele aga kokku 39,73%.

Linn on jaotatud ringkondadeks; viimased valivad vastava arvu volinikke (Gemeinderäte), kui ka ringkonna esinduse. Volikogu valib oma keskelt pürgermeistri, kaheteistliikmelise linnasenati ja kaheksa linnanõunikku vastavate osakondade või komisjonide juhtideks 5 aastaks. Nimetatud osakondadele, mis kujundavad endast linnavalitsuse, kuuluvad järgmised tegevusalad: 1) isiklik koosseis ja valitsuse reform, 2) rahandus, 3) heakord ja sotsiaalne korraldus, 4) korterikorraldus (korterite ehitus ja valitsus), 5) tehiline tegevus, 6) toitlus ja majandus, 7) üldised

valitsemise alad ja 8) linna ettevõtted. Loetletud gruppide hulgast puudub haridus- või kooliosakond, milline ala allub erilisele linna koolinõukogule.

Pürgermeistril, kes ka volikogu juhataja, on õigus otsustada hädalistel juhtudel kõiki asju iseseisvalt, kui ka panna volikogu ehk osakondade otsuste täitmist seisma. Pürgermeistri abiliseks on magistraadi direktor, kes pürgemeistri ettepanekul linna senati poolt ametisse kinnitatakse. Kuna Viini linn vabariigi liidu osana omab ka maakonna õigused, siis tema volikogu on ühtlasi ka maapäev, s. o. tema eriistungid loetakse maapäeva koosolekuteks. Seega on pürgemeister ka maaülem või maavalitsuse juht, kuna linnasemat kujundab samal ajal maavalitsuse. Niisugune valitsuse konstruktsioon annab linnavalitsusele kõige avaramad võimalused iseseisvaks tegevuseks kommunaalpoliitika alal.

Linna ettevõtted jagunevad kahte liiki: 1) ärilised ja majanduslikud, nagu veovoor, kanalisatsioon, veevarustus, saunad, töökojad, leivatehas ning 2) monopoolsed — gaasi-, elektritehased, tänavraudteed, õlletehas, matusebüroo ja kuulutuste korraldusbüroo. Arvepidamist teostatakse kõigis ettevõtetes kaubanduslikult.

Kontrollamet allub pürgemeistrile ja volikogule, kuid mitte magistraadile. Kontrollameti ülesametesse kuuluvad tegevuse kontroll koha peal, arvepidamise revideerimine ja organiseerimise kontroll; viimase all tuleb mõista põhjalikku uuringut ja katset, kui võrd otstarbekohaseks ja kasulikuks osutuvad muudatused teatud majandus- või ettevõtete tegevuses.

Rahanduspoliitika ja maksud. Enne sõda Viini linn sai umbes poole oma tuludest riigi maksudest (Mietzinssteuer); peale selle $\frac{1}{10}$ tuludest andsid maksud liha, alkoholi j. t. ainete pealt, $\frac{1}{5}$ — monopoolsetest ettevõtetest. Peale 1919. a., kui hakkas tegutsema sotsiaaldemokraatlik omavalitsus, loodi sootuiselt uus maksusüsteem. Eeskätt loobuti eelpool tähendatud riiklisest osamaksust kui ka tarbeainete maksust ning monopoolsete ettevõtete puhaskasust, viies viimaste tegevust niivõrd odavaks et ettevõtete puhaskasu jätkub vaid nende varanduste amortiseerimiseks ja võlgade kustutamiseks.

Otsekohestest linnamaksudest, mis sotsiaaldemokraatlik linnavalitsus võttis tarvitusele, on jäänud püsima praegu järgmised:

Lõbustusmaksu võetakse kas piletite pealt või pauschal, 5 kuni $33\frac{1}{2}$ protsenti. Sõnateatri etendused maksavad 5%, kontserdid 7%, ooper ja operetid 10%, tsirkus, tantsukursused, varietee 23%, pallid $28\frac{1}{2}$ %, maadlus, poks, hüpodrom $33\frac{1}{2}$ %. Senatile on jäetud maksualandamise õigus. Ettenähtud tulu 1928. a. eelarve järele oli 14,5 milj. shillingit (1 shil. = 53 senti).

Toidu- ja maitseainete maksu võetakse neilt asutisilt, millel suurem tarvitajate ringkond, koha kasulik asupaik, toredus jne. Ühe ja sama ettevõtte liigist võib maksu alla kuuluda kõige rohkem $\frac{1}{10}$, nende hulgast tingimata kõik öölokaid ja kontsertkafeed. Aastane tulu 13 milj. shillingit.

Õlletarvitusemaksu võetakse 6 shillingit hektoliitri pealt kõigilt õlletehastelt ja ladudelt. Aastane tulu 10,3 milj. shillingit.

Jõuvankrite maks annab 3,8 milj. shil. tulu. Sõidu taksoautodelt võetakse 150 shil. iga hobuse-jõu pealt; vooride jõuvankrite pealt 75 shil. aastas suuruse ja jõu peale vaatamata, kuna mootorrattad jäetakse maksuvabaks.

Majateenijate maksust on vaba üks teenija, kuna teise pealt tuleb maksta 50 shil. aastas; kolmas teenija maksab 250+50 shil., neljas 250 shil. rohkem kui kolmas, s. o. 550 shil., järgmine 250 shil. rohkem kui neljas jne. Meesteenija maks on kahekordne. Aastane maksumäär ulatub 2,5 milj. shillingini.

Hobustemaks, à 250 shil. sõiduhobuse pealt, annab aastas tulu 45.000 shillingit.

Koeramaksu võetakse 12 shil. koera pealt. Aastane tulu 1 milj. shil. on määratud puhtuse järelvalve kulude katteks.

Hoolikandemaksu maksab iga teenija 4% palgast (pangateenijad $8\frac{1}{2}$ %). Aastane tulu tõuseb 69 milj. shillingini.

Võõrastetubade maks määratakse hotellidele 10% ja sanatooriumitele 8% tubade üürihinnast. Lisamaksu võib magistraat määrata veel 10% võrra peenemalle ja kallimale asutisile; tunnihotellidel tõuseb maks kuni $33\frac{1}{2}$ protsen-

dini. 1928 a. eelarvega eeldatakse seda maksu 3 milj. shillingini.

Plakati maks (sildimaks) annab aastas 900 tuh. shill.; maksu võetakse 0,15 krossi ruutmeetri pealt kuus.

Kuulutuste maksu võetakse kõigi kuulutuste pealt, mis ilmuvad ajakirjades, raamatutes, isegi artiklite näol; ametlikud kuulutused on maksuvabad. Maks on astmeline, kuuviisi: 20.000-shill. kuulutuste hinnast 10%, järgmise 20.000-shill. pealt 15%, 20, kuni 100.000-shill 30%, üle 100.000 shill. 35%. Koha- ja tenistuseotsijad maksavad vaid 5%. Aastane tulu 4,5 milj. shillingit.

Oksjonimaksu alla à 10% müügihinnast, kuuluvad transiitkaubad, toores- ja toiduained; kõik muud esemed (ka pandimaja pandid) — kuni 7%. Kogu aastane tulu kuni 250 tuh. shillingini.

Tulekaitsemaksu võetakse ükskolmandik kindlustusmaksu summast. Aastane tulu 9 milj. shillingit.

Veejõu maks on ajutine erimaks kuni 1932 aastani ja määratud veejõu arendamiseks ja ehitamiseks. Võetakse lisamaksuna gaasi hinnast 1½% ja elektri hinnast 4%. Aastane summa 3,73 milj. shillingit.

Krundimaksu võetakse ainult hoonestamata kruntide pealt à 0,32 gr. ruutmeetri pealt. Aastane tulu 480 tuh. shillingit.

Väärtuste juurekasvu maksust on vabad kogukonna ja selle asustite kinnisvarad, kui ka teatud kinnisvarade üleandmised perekonnaliikmete vahel, annetised, kruntide vahetused otstarbekohaseks ehitamiseks. Maksu võetakse alg- ja müügihinna vahest kuni 1920 a. 10%, kahekordselt, kui üleandmine sündis 1920 a., kolmekordselt — kui 1921 a. jne.; 1923 a. alates võetakse väärtuse juurekasvust 60%. 1928 a. eelarves on ette nähtud seda tulu 6,5 milj. shillingit.

Korteriehitusmaksu alla käivad kõik üürnikud. Majaomanikud on kohustatud nõudma üürnikult maksu iga

kuu sisse. Maks on astmeline. Aastane tulu 35 milj. shillingit, mis läheb uute korterite ehitamiseks.

Peale loetletud maksude, mis 1928 a. eelarve järele teevad kogusummas 173,4 milj. shill. välja, saab Viini linn kindlalt toetust riigimaksudest kuni 112 milj. shill. aastas. Nimetatud toetuste hulka kuuluvad mitmesugused osamaksud liidu tuludest, nagu tulumaksust 50%, alkoholimaksust 30%, vahuviinamaksust 80% jne. Peale selle saab linnavalitsus 3% riigimaksude sissenõudmise eest. Väärrib tähtsuse veel Viini linna korteritehituspoliitika. 1919 aastast alates kuni 1923 aastani suudeti ehitada ainult 7259 korterit, mis kaugeltki ei lahendanud korterikriisi. Uue korteriehitamisemaksuga võimalus juba ehitada järgmise nelja aasta kestel 25.000 uut korterit ning 1927 a. otsustada ehitada viie aasta jooksul 30 tuhat korterit juure. Linna korterite üürihinnad reguleeritakse ilma ehituskuludeta, võttes arvesse ainult harilikud korrashoiu ja majade valitsemise kulud. Enamiste ehitatakse kahetoalisi köögi ja väljakäigu kohaga väikekortereid, põrandapinnaga 40, 48 ja 55 ruutmeetrit. Korterte juures on avarad hooivid laste mänguplatsidega ning aiad. Umbes 300. korteri kohta tuleb üks aurupesukoda ja vannimaja üürnikkude kasutamiseks odava hinnaga, millesse kalkuleeritakse ainult valitsemise kulud ja sisseseade amortisatsioon.

Era algatust soodustatakse jõudumööda, jättes, näiteks, uued ehitused kauemaks ajaks maksuvabaks. On olemas ehitusühing „Gesiba“; kes püstitab maju neile, kel on võimalik maksta veerand maja hinnast sisse, kuna ülejääv summa viie aasta jooksul peab olema tasutud 5 protsendiga. Linnavalitsus krediteeris nimetatud seltsi 3,6 milj. shillingiga, kohustades teda püstitama 190 ühõperekonna maja. Maja soovijal tuleb maksta ehitajale kohe 25% maja hinnast, kuna 75% kaetakse linna toetussummast 4% ja kustutusega 15. a. jooksul. Niisugused ühõperekonna majad lähivad Viinis maksma umbes 22—27.000 shill., ehk meie raha järele 11.000—13.500 krooni.